

Poštnina plačana v gotovini

MODRA OPTICA LETO VII

LETO 1935/36

ŠTEV. 6

MODRA PTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemaajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Ulica 29. oktobra (prej Rimska cesta) št. 3. Telefon 3163. Št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 6. ŠTEVILKE

MAJ

M. K.: Davorin Ivanovič Kolenkov

Vladimir Bartol: Zakrinkani Trubadur

Zapiski:

Svarilni opomini ali nepomembnosti? (*M. Čoš*)

Aldous Huxley: Kontrapunkt življenja (*Milena Mohoričeva*)

Razno

DAVORIN IVANOVIČ KOLENKOV

M. K.

Martin Kuronja je končal učiteljske v Mariboru že potem, ko se je vrnil z vojne domov. In ker so bili za učiteljstvo še lepi časi, je bil takoj nastavljen, povrh komaj dve uri od doma. Na vas si je želel, ker je nameraval vzgajati ljudi, kakor namerava to vsak četrtošolec. In bilo je bolje, da ni bil nastavljen v domači vasi: tam so ga ljudje le preveč poznali, povrh ga nekateri niso hoteli vikati, ampak so mu vedno klicali: No, Martin! Ali si doma? Seveda — če so ga tikali kot študenta, je bilo to naravno. Ko pa je postal učitelj, je čutil, da je med njim in med ljudmi, pa čeprav so njegovi, natanko potegnjena črta. Na eni strani so oni, na drugi pa on, Martin Kuronja. Imel je znanje, imel je učiteljsko diplomu, bil je naročen na časniki, dobil je včasih kakšno knjigo, kmetje pa vsega tega niso imeli. Hodil je k drugim učiteljem, ki so bili raztreseni po vaseh, hodil h gospodu župniku, kjer je presedal dolge popoldneve in kramljal z njim. Dobival je mesečno plačo in še ob delavnikih je nosil ovratnico in zlikane hlače. To je bila tista velika razlika med njim in med kmeti. In imel je načrte: širiti na vasi prosveto in vzgajati ljudi. Tudi je imel v načrtu kmete natančneje seznaniti z gospodarstvom, ker to je lahko vsak bedak uvidel, da kmetje ne obdelujejo zemlje kakor je treba. Zato je kmalu po prihodu v vas uvedel večerne tečaje, kamor je mislil dobiti vse starejše fante pa tudi može. V pokrajinski časnik je pisal pesmi in članke in povestice. Delovni načrt je bil toli širok, da bi ga zmogli komaj trije ljudje, toda Martin mu je hotel biti sam kos. In to je bilo naravno: na vasi ne moreš imeti za vsako stvar posebnega specialista, temveč mora imeti en sam človek v sebi vso učenost, vse znanje in vse zmožnosti. Poleg vsega tega je začel s čebelami, da pokaže kmetom, da je mogoče tudi s tem dohodke zvišati. Prekopal je polovico prostranega vrta z otroki, nasadil mlado drevje, gojil jablane in hruške. In morda bi imel po mnogih letih Martin Kuronja v tej vasi kakšen velik uspeh, da niso prišle vmes druge stvari, ki so zahtevale polovico časa zase. In ker je bil človek in ker so bile to docela človeške stvari, ki so ga začele zaposljevati, se jim ni mogel izogniti, temveč se jim je moral posvetiti prav tako kakor drevesnici, čebelam in večernim tečajem.

To je bila ljubezen.

Ljubezen se je pojavila v njegovem življenju v ljudski šoli in na paši, ter od takrat ni nikdar več za stalno zamrla. Vsako leto se je na novo prebujala, a vselej v drugačni obliki, kakor so bila tudi dekleta, ki jih je ljubil, toliko različna druga od druge.

Če se je včasih zadovoljil s kmečkimi krili, kasneje s študentkami in z deklami po mestu, je bilo zdaj naravno, da se je zaljubil v učiteljico.

In ker je bil samostojen mož, se mu je docela resno porodila misel, da se bo moral poročiti s to učiteljico. Zapustiti je vendar ni bilo mogoče, ker se je ljubezen med njima že predaleč razpasla. Sicer se mu je včasih zazdelo, da iz vsega ne bo nič prida, ker je o tem svojem dekletu izvedel tu in tam kaj ne prelepega. Ali vselej se je potolažil in še mikalo ga je tako izmeriti svoje moči in se izkazati za velikega človeka. Morda bi se bilo srečno končalo in bi se bil mogoče tudi izkazal za velikega človeka, ki prenese navadne življenjske malenkosti, ako bi se učiteljica sama ne bila premislila. Pa še kako si je premislila, gledala je za drugimi fanti, in naposled zaprosila za premestitev v vas blizu mesteca, kjer se ji je obetala boljša izbira.

Martin je ostal sam v tih posmeh vsej vasi. In to ga je peklo. V mestu bi bila taka stvar nekaj vsakdanjega, malenkostnega. Tu pa, kjer je on hotel biti nekaj več kakor drugi, je bilo to zelo neprijetno. Najbolje bi bilo, če bi kar takoj odkod privedel kakšno ženo. In morda celo s časniško reklamo. A tudi to si je premislil: ljudje bi se mu posmehovali, češ, da je privedel ženo iz javne hiše. Zraven tega pa tudi ne moreš kar tako vzeti neke ženske, ne da bi bil vanjo prej vsaj pol leta zaljubljen.

Najbolje je bilo pač to, kar je storil potem brez vsakega sklepanja in premišljanja: da se vse leto ni ukvarjal z ničemer. Zopet se je približal ljudem in jim dajal nasvete. Hodil je na izprehode, jedel v gostilni, malo pil, polegal doma na postelji in skušal brati povesti. Ali tudi tako ni dolgo vzdržal. Potreboval je dela, hotel je učiti, vzgajati. Začel je znova s čebelami, ker so mu prve med ljubeznijo pomrle ali pa ušle. Začel je spet z mladim sadnim drevjem. Nasvetoval je kmetom nekake prekope po močvirnem svetu. Hodil je okoli z nasveti, kako naj orjejo, in govoril o Nizozemski in o drugih naprednih državah. Ne, ljudje so slej ko prej še preplitvo orali, bodisi, ker globlje niso mogli s slabimi kravami, bodisi, da niso hoteli, držeč se tisočletne navade svojih očetov, in tudi prekopov niso kopali, temveč samo ob cestah so včasih postrugali jarke, toliko, da se je voda za spoznanje umaknila z njiv. S starimi ni bilo nič. Zato je začel zbirati okoli sebe mlade ljudi. Vadil ji je petja in po nekaj mesecih nastopil v cerkvi s svojim zborom. In ker se je tu pokazal vsaj majhen uspeh, je začel z igrami. V vasi dotlej ni bilo iger in nikakih prireditev, razen da so včasih prišli južni cigani z medvedom ali z opicami in pobirali krajcarje. On pa je začel z igrami. Najprej je poizkusil z resno stvarjo, zato, ker je vse njegovo delo moralo biti resno. Toda pri vsej tej žalostigri, kjer nekdo nekoga zakolje, je ostal resen samo on, dočim so ljudje vedno padali iz smeha v smeh. Ta smeh iz gledalstva se je lotil naposled še igralcev, tako da je Martin pred drugim dejanjem moral stopiti na oder in ljudem povedati, naj se resno držijo, ker je to resna stvar. Drugič bo že kaj smešnega. In ljudje so bili potlej resni, samo igralci so se smejali še naprej. In nazadnje se je smejal še oni, ki bi moral nekoga umoriti, in smejal se je tisti, ki bi moral biti umorjen.

Ne — vas ni bila zrela za žalostigre.

In ko naposled ni bilo več ljudi na večerne tečaje, temveč je mladina rajši prepevala po vasi, je to dišalo že po neuspehu, po razočaranju, ki so mu ga pripravili prav njegovi ljudje. Ako bi se mu zgodilo kaj takega kje drugod, bi se obrnil in jim pokazal jezik.

Zato se je zdaj resno zaprl v svojo sobo. Zaprl je okna, ker je bila jesen, legel na posteljo, razmetal ob posteljnem vzglavju vse svoje knjige,

včasih vzel v roke to ali ono in poskušal brati. Svet okoli njega ga ni več briga. Ljudje bržkone živijo po svoji stari navadi izpred vojne. Kmetje orjejo preplitko, premalo gnojijo, jarkov še vedno ni, ceste so slej ko prej blatne, zdaj, ko je padel jesenski dež. V hišah je nered, nesnaga, navlaka, ena sama umazana postelja, kot s cunjami, na pol nagi otroci, ki se valjajo po pljunkih po prstenih tleh, maček ždi na peči, kjer se skrivajo ščurki. Zunaj so vrtovi prazni, prazna je drvarnica, nekje sredi vrta ležijo pluzna kolca, ki jih je tja zavlekla deca. In štiri kure se sprehajajo po trati.

Nad Martinom Kuronjo pa je razpet umazano siv, razpokan strop, in po njem so pripete meter dolge pajčevine, kakor bi izpod tega stropa visel meter siv dolgčas. In ker je gledal te sive, nekoč bele stene in sivi zakajeni strop in ker je bila jesen, je Martin Kuronja dognal, da je nekje lepši svet, kratkočasnejši, poln življenja in pametnih ljudi, in je sklenil napisati prošnjo za premestitev. Nič natančnega ni sklenil, temveč samo, da ga premeste.

In morda bi bil to prošnjo čez dobro leto res oddal, in bi morda čez dve ali tri leta bil tudi premeščen, da ni prišlo vmes spet nekaj posebnega.

*

Bil je nedeljski popoldan. Zunaj jesen. Murve na šolskem vrtu so že odvrgele listje ali pa so bile čudno orumenele. Tudi jagredi po mejah med kmečkimi vrtovi so bili orumeneli. Pajčevine na stropu se niso nič ekrajsale, samo vsak dan jih je bilo več. K njemu je hodila priletna sosedka, ki mu je snajžila in opravljala tisto malo del, ki so bila. Toda ženska je bila prekratkovidna, da bi opazila te pajčevine, on pa je ni opozoril na nje. In zdelo bi se mu, da v sobi nečesa manjka, ako bi jih ne bilo več, ako bi se ne zazibale, kadar ležeč na postelji puhne dim proti stropu. Po obedu je popil pol litra vina in je bil nekam mehko razpoložen. Zdelo se mu je, da se mu bo vsak čas porodila prelepa misel za pesem. Recimo za pesem osamelosti. Ali bi lahko omenil v pesmi tudi to, da vise izpod njegovega stropa pajčevine? Ne, bržkone bi se ljudje smejali. Ne, to ni snov za pesem. A če bi pisal novelo, bi lahko omenil tudi pajčevine in ošvrknil kakšno mlado učiteljico, ki ji vise nad glavo, ona pa leži na postelji, kadi cigarete in sanjari o ljubimcih.

Tedaj je nekdo potrkal. Martin se je zganil. Kakor bi ga kdo od kod daleč poklical. Vstopilo je dekle kakih petindvajsetih let. Visoko, lepo oblečeno, a drugače kakor vaška dekleta. Kakor služkinje, ki se včasih vrnejo iz mesta na vas, le da je bila ta obleka razkošnejša, bogatejša. Prihajalo je od nekod iz sveta, to je bilo vidno prvi hip, iz tistega sveta, ki v Martinovem srcu še ni zamrl. Oči so ji bile svojevrstne, kakor jih imajo navadno ribe, le nekoliko večje.

Dekle je bilo nekoliko v zadregi, vleklo je rokavico z desnice, a se je vendar smejala.

»Oprostite,« je rekla ženska, »jaz sem Klara Laki.«

Martin Kuronja se je dvignil s postelje in presenečen obstal sredi sobe. Gledal je v njene ribje oči, v okrogli obraz, ki je bil komaj opazno našminkan, a vesel in preprost, gledal je svilen ruto na njeni glavi, ki je zakrivala goste kostanjeve lase. In obšlo ga je, da bi to dekle moralo nositi klobuk, ne pa ruto. Na levi roki ji je visela ročna torbica. Kmečka dekleta pa ne nosijo ročnih torbic. In z njo je dahnil v sobo poseben vonj, kakor bi kdo razsul šopek prijetno dišečih vijolic.

»Izvolite sesti,« je rekel, ko je pretuhtal, kaj bi bilo najbolje ziniti. Ni je mogel vprašati kakor kmeta: Kaj bo dobrega.

»Ne poznate me?« je dejalo dekle in se še vedno smehljalo.

»Ne,« je odvrnil. »Vi niste tu doma.«

»Nisem,« je odvrnila. »Prav za prav nisem. Prišla sem iz Amerike. Tudi rodila sem se tam.«

»V Ameriki ste bili?« je vprašal.

»Da. Moja mati je tu doma pa je sklenila, da se vrne sem. Tu je kupila hišo in zemljo. No, pa sem šla še jaz. Bila sem radovedna, kako je tu.«

»Tako,« je premišljal. »A kaj ste delali v Ameriki?«

»Bila sem v likalnici.« In ko ji je le silil stol, je sedla. On pa je stal pred njo in jo gledal.

»A kako je v Ameriki?«

»No, dobro. V Ameriki je vedno dobro.«

»Da,« je kimal. »Bral sem nekaj knjig o Ameriki. Tam že mora biti lepo in dobro.« Ko pa se je ozrla po sobi, celo po stropu, mu je postalo neprijetno. Rekel je: »Oprostite morate. Sam sem, pa mi nima kdo vsega tega urediti.«

»O,« je rekla, »saj ne gledam. — Prišla sem prav za prav, če bi mi posodili kakšno knjigo. V Ameriki sem mnogo brala. Tu mi je dolgčas. Pa tudi jezika bi se rada nekoliko naučila. Spotoma sva se ustavili v Ljubljani in sem tako težko razumela, kaj so mi pravili. Sram me je bilo. — Pa sem povprašala, če ima kdo kaj knjig. Rekli so mi, da jih imate samo vi. Takih zame.«

»A zakaj niste prišli že prej? Saj ste že dalj časa doma?«

»Že dva meseca. Pa si nisem upala. Bogve, kaj bi si mislili o meni.«

»Kaj naj si mislim!« je odvrnil. »Saj bo že dve leti, kar sem tu, in vem, kako je človeku, ki je vaju vsaj malo širšega sveta. Saj je tudi meni dolgčas in sem že sklenil, da prosim za premeščenje.« Prinesel je vse svoje knjige in jih položil na mizo. Pogledala jih je in prijala prvo, Desetega brata v Mohorjevi izdaji. Nekaj je listala in ker so bile v njej podobe, se je za njo odločila. Namenila se je oditi. Martin pa jo je gledal in najrajši bi dejal: Ostani za vedno.

»Ne bojte se,« je rekla odhajajoč, »da bi vam jo poškodovala.«

»Saj se ne bojim, le berite.«

»Če bi jo morda moja mati prinesla nazaj, ji izberite kaj drugega.«

»Prinesite sami,« je rekel in ji gledal v oči.

»No, dobro, pa prinesem sama.«

*

Zavedel se je šele, ko je bil že sam in je gledal skozi okno.

Pred šolo je ležal prostran vrt, namenjen deloma za deco, da se na njem igra. Druga polovica pa je bila zagrajena; to je bila njegova slavna drevesnica; tu je čepel tudi čebelnjak. Vanj se je upiralo jesensko nedeljsko sonce. Okoli čebelnjaka so se razcvetale prve krizanteme, ki bodo cvetele do poznih novembrskih dni, in ki so mu jih otroci tja nasadili. Prek tega šolskega vrta so bile kmečke hiše, nizke, krite z že močno očrnelo in raztrgano slamo. Na postenju so sede le ženske in starci in se greli ob poslednjih žarkih. Dalje pa so bili sami vrtovi. Jablane so se redčile in niso več zakrivale meja. Po tleh je ležalo listje in gnilo. Belo deblo samotne breze v meji je močno izstopalo. In že daleč v ozadju sta

ob plotu slonela fant in dekle in se pomenkovala. Ni mogel razložiti ali se smejita in sta radostna, ali pa si morda kaj očitata in sta nujna obraza zdolgočasena.

Martin se je okrenil od okna. V sobi je bil še vedno močan vonj po tuji, njemu doslej neznani ženski. Očitno vonj po pomladnih vijolicah.

Klara ji je ime. Le kako se piše. Klara. To ime je lepo. Kako se piše, ni važno. Klara. To pomeni: vesel, okrogel obraz, posebne oči, kostanjevi lasje, ročna torbica, okusna obleka, rokavica na levi roki, ki je ves čas ni snela. Na desnici sta dva prstana, eden z rdečim, drugi z zelenim kamnom. Ali ima zelene oči ali celo rdeče ali sinje? Vrag vedi. Okrogle so kakor androgine. In desna roka je čudovito bela in gladka. Tudi vrat je bel in gladek.

Klara mora postati moja žena.

To je bilo tako nekaj naravnega, jasnega, da o tem ni prav nič razmišljal. Še nikdar mu ni prišlo kaj tako naravnega na misel. Kadar je v življenju srečal kakšno žensko in mu je ugajala, si je dejal: lepa je, vredna, da jo ljubim. In že je napravil kakšno pesem. Tudi pri učiteljici je bilo tako. Zapletel se je v ljubezen z njo, kakor muha, če se zaleti v pajčevino in se ne more izkobacati iz nje. In moral si je vedno prigovarjati: Vsekakor jo moram vzeti. Po vsem tem jo moram vzeti. Menil je, da je ne sme onesrečiti. Pri Klari pa ni bilo govora o kakšni dolžnosti. Saj je komaj prišla. Tudi ni mislil pri njej kakor spočetka pri učiteljici samo na ljubezensko razmerje, marveč si je takoj rekel: Moja žena mora postati. In to je vse drugače.

Legel je na posteljo, da ne bi gledal praznih vrtov in starih kmečkih hiš. Nažgal si je cigareto, otresal pepel po tleh in se zagledal v strop. Polotil se ga je čudovit nemir. To je bilo drugače, kakor če je bil nestrpen. Ta nemir mu je bil prijeten. Čaral mu je pred oči belo desnico, rdeči in zeleni kamen v zlatem prstanu, androgine oči, o katerih zaenkrat še ne ve, kakšne barve so. Ne, rdeče ne udejajo biti, ker nima nobena ženska rdečih oči. Vendar — morda pa le utorjajo po rdečem, po tistem močnem velikem rdečem kamnu na roki. Mislil je na njen vrat. Ali bi bilo neumno, če bi stopil k njej in jo poljubil na ta vrat, kolikor ga je bilo videti izpod rute? Bogve, kaj bi rekla? Najbrž bi bila močno presenečena.

In počasi, ko je bilo vse tako tiho, ko ni bilo več slišati njene hoje ne njenega glasu, je začutil v tej sobi veliko praznino. V tej praznini je nekaj nestrpnega, nelepega. Vse je razvlečeno. Pod bi bilo treba poribati, stene pobeliti. Še vedno vise pajčevine izpod stropa. In če kdo odpre duri, tedaj se vse te pajčevine zamajejo. In skodelica, iz katere je pil čaj, leži na tleh neumita, tudi žlička je neumita. Stara sosedka mu je nekam zataknila svinčnik in čevlje mu je vrgla pod posteljo. Ker se ji jih ni ljubilo osnažiti, temveč si je najbrže mislila, da jih bo že osnažil, kadar jih bo hotel nataktniti. In nataktniti jih bo treba, ker je jesen, zunaj blato.

Ko je mislil na pajčevine, na nered v sobi, na neporiban pod, na nepobeljene stene, tedaj je bilo docela naravno, da je mislil na Klaro, na belo posteljnino, na bele stene, na rože v oknih in na prijetno cvrčanje, ki se včasih razlega po kuhinjah, kjer je v domovih polno življenja.

Nič več ni bil tako miren kakor preje. Prej je imel eno samo željo: stran odtod. Zdaj je ta želja utonila. Kadar je izpustil otroke iz šole, je

šel ali po vasi ali pa krenil v gostilno, kjer je bila tudi trgovina, ter je bilo upati, da pride Klara kupovat kakšnih stvari in bi jo lahko videl skozi okno. A če je sedel v gostilni, se mu je spet zazdelo: morda se je pa Klara namenila k njemu in kako razočarana bo, ako ga ne najde doma. Tako ni imel nikjer pravega obstanka. Na cesti je videl neko žensko, katero je takoj osumil za Klarino mater, ker je bila nekoliko drugače oblečena kakor druge kmetice; in naravno je bilo, da je samo Klarina mati mogla biti drugače oblečena kakor druge ženske. Toda, kako naj bi jo šel vprašat na cesto: Čujte, ste vi Klarina mati? Saj je bilo že to lahko sumljivo, da je Klara prišla k njemu. Sicer pa o Klari niso govorili najlepših po vasi, toliko je ujel. Po ovinkih je izvedel, da ji ljudje zamerijo, da se oblači drugače kakor druga dekleta, da ji zamerijo prstane, ročno torbico in rokavice, ki si jih natakne, kadar gre v cerkev ali sploh po vasi. A prijetno je slišati, da imata bojda mnogo dolarjev in tudi zemlje. Nikdar prej se ni brigal, koliko ima kdo zemlje. Zdaj pa ga je zanimalo tudi to vprašanje, ker je v zvezi z belimi rokami, rokavicami in z ročno torbico delalo eno samo prelepo celoto. Nič ji ni zameril, da nosi rokavice in ročno torbico, nasprotno: ugajalo mu je. Klara vendar ni kmetica, to je docela razumljivo. Živela je v velikem svetu in ve, kako je prav. Klara mora biti že pametna ženska.

Teden je potekal obupno počasi. In nič se ni zgodilo v tem tednu; tudi Klare ni videl niti enkrat. Zato je upal, da bo nagrajen z njenim prihodom v nedeljo. In če ne drugega, jo bo vsaj videl pri cerkvi, ker k maši bržkone hodi. In zato se je v nedeljo z nestrpnostjo napravil za cerkev. K maši je sicer redno hodil, toda tam se ni imelo nikdar nič zgoditi, razen, da ga je včasih župnik povabil na obed, kjer pa je bilo zanimivo le, če so prišli še kakšni drugi učitelji in jim je župnik pripovedoval vesele anekdote. Zdaj je pričakoval veliko več.

A da bo to nedeljo nagrajen s čim posebnim, tega ni pričakoval.

*

Ko sta se s Klaro srečala pri cerkvi, je dvignil klobuk in jo pozdravil, česar ni nikdar napravil drugim dekletom. Tudi ogovoril jo je. Klara se je smejala. In zdaj je opazil, da ima nekje v kotu zlate zobe, ki se pri smehu včasih pokažejo, kakor bi se celo v ustni duplini skrivalo nekaj posebnega. Da, Klara se je smejala. Toliko smeha je imela s seboj, kakor bi ga bila kupila v Ameriki. Saj tu ni toliko smeha in tu se dekleta docela drugače smejijo. Ko se je poslavljajal od nje, je rekla:

»Pridite no popoldne malo k nam. Boste slišali, kako poje naš gramofon.

»Tako?« je rekel. »No — pa pridem.« Rekel je zelo malomarno, bil pa je močno vesel tega. Prijel bi jo za roko in jo poljubil. Njena bela roka, ki mu jo je ponudila, bi to zaslužila.

Čakati je bilo treba popoldne samo nekaj ur. Sicer bi lahko šel takoj po obedu, a pri Klari niso kmetje, da bi lahko kdo kadarkoli padel notri. In zato so se te ure vlekle zelo počasi. Hodil je po sobi, kadeč cigareto za cigareto, ogledoval pajčevine, pihal dim proti njim, kakor bi se veselil njihovega plesa. Potlej spet je privlekel uro iz žepa, gledal sekundni kazalec in se oziral po vrtovih, kjer je bilo danes tako pusto. Sonca ni bilo in drevje je bilo še bolj golo. Ogledal se je v majhnem ogledalcu, in tokrat ni nič ugajal samemu sebi. Ovratnica mu ni bila všeč, ker je slutil, da v Ameriki nosijo drugačne. Mežikal je v ogledalce, delal gube

na obrazu in poizkušal, kakšen izraz pristoji resnemu človeku, učitelju. Ako bi se znal smejati kakor Klara, tedaj bi bilo dobro.

Naposled pa se mu je le zazdelo, da je prišel čas, ko ga najbrže že čakajo. Da, čakati te morajo, celo obupovati, misleč, da te ne bo.

Očitno so ga čakali. Miza je bila pregrnjena z lepim belim namiznim prtom. Na sredi je stala vaza s krizantemami, nekoliko vstran pa liter rdečega vina in pecivo. Mati je bila menda kje v kuhinji, samo Klara je stala sredi sobe, kakor bi ne vedela kaj začeti. Pozdravil jo je, kakor se spodobi, potlej spregovoril nekaj besedi, ki so bile potrebne, dasi bi bil povedal najrajši nekaj drugega, večjega. Potem je prišla v sobo njena mati in on jo je pozdravil in jo nazival z gospo. Mati ni rekla nič k temu nazivu. Potlej so sedli, in preden se je zavedel, je bila miza polna najrazličnejših dobrot, ki jih na njegovi mizi nikdar ni bilo, ker mu jih ni imel kdo pripraviti. Na eni strani je sedel on, nedaleč od njega je bila Klara, nasproti njima pa gospa mati, da bi lahko vstajala od mize, kadar bi bilo treba. Vino je nalivala Klara; kozarce je dolivala do vrha, da je vino skoraj uhajalo preko roba. Mati je rekla:

»Žejni ste.« Pil je in postal po prvi rahli zadregi zgovoren. Spočetka se je bal, ker ni vedel kaj posebno pametnega ziniti, počasi pa se mu je zdelo, da Klara rada posluša že njegov glas, in zato je pripovedoval vse tiste malenkosti, ki jih je povsod pravil, le njej še ne. Tedaj je mati vstala, da pokaže tisti slavni gramofon, zaradi katerega sta ga povabila k sebi. Navila je ploščo. Najprej so se vrstile nabožne pesmi. Za temi pa solospevi v tujem jeziku, ki ga je Klara razumela in mu pripovedovala, o čem pojo. Kimal je zadovoljno, a nekoliko mu je bilo neprijetno, ker ne zna angleškega jezika, ona pa s tako lahkoto izgovarja njemu tuje besede. Nazadnje pa so prišle na vrsto najrazličnejše plošče: koračnice, valčki in še neki drugi plesi ali kaj. Martin Kuronja je poslušal vse to z resnim obrazom, kimal zadovoljno, ko se je zagrizel v sladko orehovo potico in pil vino. Kimal je tudi, ko je gledal Klaro, ki živi v teh čudovitih dobrotah in polglasno mrmral:

»Lepo, lepo.«

Klara in gospa mati sta bili bržkone že naveličani vseh teh plošč, čeprav so ju morda spominjale Amerike in lepega življenja v tujem svetu, vendar sta jih zaradi njega poslušali z velikim zanimanjem.

Plošče so se vrstile in tudi litri. Klara je nalivala in Martin ni pazil ne na kozarce ne na litre. Vina, se je zdelo, ne bo nikoli zmanjkalo v tej hiši, a tudi potice ni zmanjkalo ne mesa in ne peciva. Martin je sedel kakor pripeta pajčevina na stropu v njegovi sobi in vedno znova segal po potici; videti je bilo, da ne bo prej vstal od mize, dokler ne pospravi vsega. Pomežikoval je zadovoljno, gledal dekle, mater, beli strop nad glavo, bele stene, kjer so visele svete podobe, menda iz prejšnjih časov, gledal veliko podobo Klare, matere in nekega moškega, bržkone očeta, gledal dve visoki postelji, ki sta stali v sobi, vsaka na eni strani, lepo blestečo omaro, ki je bila po nerodni pozabljivosti odprta in iz katere je gledalo bogastvo najrazličnejših svilenih oblek. Počasi je začel udarjati z ного ob tla, in to je bil poseben znak, poleg tega, da je česče pomežikoval proti Klari. In ko je bil na vrsti vesel valček, pa je mati hotela obrtniti ploščo, je rekel:

»Še enkrat tega, gospa.«

Gospa mati je ploščo na novo nastavila, spremenila iglo in valček se je ponovil. Ali mu ni Klara pomežiknila? Brez dvoma. Gledal jo je: treba je, da pomežikne še enkrat. Prej ji je najbrže ušlo. Ako pomežikne še enkrat, tedaj mu hoče nekaj povedati. In Klara je res pomežiknila še enkrat. Tudi on je pomežiknil in vstal. Priklonil se je Klari, kakor se spodobi in jo poprosil za ples. Mati ni bila ne razočarana, ne presenečena, temveč se ji je zdelo vse to docela naravno. In ko je plošča prišla do konca, jo je mati ponovno nastavila brez vsakega prigovora.

Preplesala sta pet plošč samih valčkov, preden se je predrznil in rekel: »Ti moraš biti moja žena.«

To je bila budalost, velika budalost. Najprej bi ji bil lahko rekel: Kako lepe roke imate. Ali: Kako lepe so vaše oči; kakor pomladno nebo. Ali: lase imate, kakor baržun. Tudi njen mehki vrat bi bil lahko hvalil. Ali bi lahko rekel: Pri vas ni pajčevin, pri meni jih je pa strahotno veliko. Vse bi bilo primerno. Tega se je zavedel tisti trenutek, ko je povedal.

Ali Klara ni bila prav nič presenečena niti razočarana. Nasprotno, bila je docela zadovoljna. Samo glavico je sklonila. In ko je videl, da je sklonila glavico, je ponovil:

»Žena mi boš.«

Bil je presenečen nad svojim uspehom. Kako vse drugače je šlo to pri njegovi učiteljici. Nekaj dni je kar tako posedal pri njej; srebala sta čaj in se spoštljivo vikala. Po enem tednu sta se že tikala, po treh tednih je hvalil njene oči in jih primerjal pomladnemu nebu. Za vse njeno telo je našel posebno, prelepo primero. Nazadnje jo je zaprosil za poljub. In tako se je razpletalo z veliko počasnostjo do razgovora o poroki, in ko sta se menila o poroki, sta je bila že oba sita.

Žensko, je dognal, je treba naskočiti naravnost. Začeti sredi dejanja. Ženska ima najraje, ako ji že prvi dan rečeš: Ti boš moja žena. Toda, ker je pametna, prenaša vse moške netečnosti in vse tiste moreče uvode, ki dajo moškemu toliko misliti in sanjariti. One pa med tem nestrpnost čakajo poslednjega naskoka. Po tem uspehu mu je bilo to jasno. Ko sta prenehala s plesom in sedla, je ona rekla:

»Pij!«

To je: Pristala je na njegove besede, drugače ga ne bi tikala. Zato je rekel:

»Ti tudi pij!«

Gospa mati je prišla k mizi in ni bila prav nič razočarana nad tem njunim tikanjem. Smehljala se je, kakor ko je prišel. Ali ni videla? Ali ni slišala?

Vmes, ko je gramofon molčal, so se menili o Ameriki. Govorili so tudi o dolarjih, in mati je bila toliko neprevidna, da mu jih je pomolila pod nos. Cel šop bankovcev lepe zelene barve ali vrag vedi kakšne. Natančno ni videl te barve, toda vzduh je bil pravi dolarski. In imel je občutek pri pogledu na nje, da se sredi zime pelje po globokem snegu s prelepimi sanmi in dvema vrancema, ki jima zvončki čudovito lepo pojejo. In to ni bila prav nič neumna predstava, čeprav je bila še jesen.

Da, bila je pozna jesen in doma so izpod stropa visele meter dolge pajčevine, podobne dolgočasju, ki je gospodarilo v Martinovem življenju.

*

Kadar je človek navdušen, vesel, zadovoljen, kadar mu čustva prekipujejo od radosti, si zapoje ali pa zavriska. Kadar je bil Martin Kuronja navdušen, je sedel za mizo, vzel čist, lep papir, drobno priostren svinčnik, se zagledal v strop ali skozi okno in potlej pisal pesem. Pesem je bila najgloblji izraz njegove radosti, a tudi žalosti. Obojega je v življenju užil dovolj in tudi dovolj pesmi napisal. Kadar pa je bil na sredi med obema čustvoma, je ležal na postelji in gledal pajčevine. In čudovito, vsi, ki so brali njegove pesmi, so bili očarani nad njimi. Očarana je bila ona učiteljica, kateri na čast je napravil celo kopico prelepih verzov. Seveda — bilo je naravno, da so se ji tudi verzi zdeli dolgočasni, ko se je najedla njega. Ampak tiste pesmi je zažgal. Zato, da mu ne bi obujale spomina nanjo, ki ga je tako kruto prevarala. Sicer pa je vedel, da so veliki pesniki na žalost vsi zažigali pesmi. A s tem se njihova slava ni prav nič zmanjšala, temveč nasprotno še povečala.

Naravno je bilo, da je zažgal svoje učiteljici posvečene pesmi zdaj, ko se je srečal s Klaro Lakijevo. Že zaradi bodoče družinske sreče in zadovoljnosti ni bilo dobro, da bi ohranil tiste vzdihne. Kaj bi pa Klara rekla, ko bi brala, da je neki ženski pel s toliko gorečnostjo. Tako je zažgal še tiste poslednje pesmi, ki jih ni že v prvem razočaranju, ker jih je smatral, da so prelepe in da naposled niso bile spensjene zaradi nje, temveč samo ob njej. To je bilo docela naravno. Saj tudi Prešeren ni zažgal svojih sonetov, posvečenih Juliji, ko ga ni hotela vzeti za moža. Zato, ker jih ni pel zaradi nje, temveč samo ob njej.

Nove pesmi so se kopičile hitreje, kakor so potekali dnevi. Opeval je vse, kar se mu je zdelo na Klari lepega. In lepo je bilo na njej vse: od rok, oči, čela, las, usten, lic, prelepih, nekoliko sicer prevelikih grudi, ki je mislil na nje kakor majhen deček. Opeval je njena meča, ki jih je videl izpod kratkega krila (ona ni nosila dolgih kmečkih kril). In celo njene boke je opeval. Njene hoje tudi ni pozabil; primerjal je to hojo mladi srni, ko se ženi po gozdovih.

Do večera je komaj vzdržal, potlej pa zavil k Lakijevim. In Lakijevi so ga čakali. Mati je navijala gramofon, hčerka pa je stala sredi sobe, kakor bi hotela nekaj začeti, pa se ne more spomniti. Ko je prišel Martin, se je takoj spomnila. Sedla je za mizo k njemu. In okna so bila zagrnjena.

Ko je hodil k učiteljici, si ji dolgo ni upal povedati, da dela pesmi. Sramoval se je, da se mu bo smejala. Naposled pa je zahtevala od njega, da ji je vsak dan prinesel drugo pesem. Sicer ga ni hotela imeti pri sebi. Kajpa — posmehovala se mu je. To je vedel. Dobršno kopico mu jih je odnesla. In zdaj jih najbrže kaže svojim novim ljubimcem, ako tudi od njih ne pobira pesmi, da jih bo navsezadnje imela za več zbirke.

Pri Klari je bilo to vse drugače. Prvo ji je pokazal z majhnim nemirom: ako bo ona to mogla razumeti. Klara je prebrala: bila je ginjena. Ozrla se je po njem, oči so ji bile skoraj solzne. Rekla je:

»To je krasno.«

»Tako?« je bil ves srečen in navdušen.

»Brala sem v Ameriki nekaj pesmi. Tiste so bile tudi lepe. Ali te so prav take, kakor so bile tiste, natienjene.«

»Tako? Se ti zdi?«

»Docela take. In morda še lepše.« Za to priznanje jo je poljubil. Mati ni videla. In četudi bi videla. Saj je bila Klara njegova. In ljudje so govorili že o poroki. Vas je bila polna te zgodbe; zgodbe o Martinu

Kuronji in o Klari Lakijevi. In Martin je vedel, da se zdaj ne more odmakniti. Tudi mu ni prišlo kaj takega na misel. Ne, Martin Kuronja je bil docela zadovoljen. Zadovoljen je bil s Klaro, z njenimi belimi rokami in zadovoljen je bil naposled z dolarji, ki jih je mati včasih kazala, kakor bi kazala lepa pisma, došla iz Amerike. Na dolarje v začetku ni mislil. Bil je preveč zadovoljen človek, da bi mogel misliti na denar. Ali ko so dolarji že ležali na mizi, ko je njihova prijetna barva udarjala neprestano v oči, tedaj so dobili svojo lepoto kakor Klarine roke. In počasi je prav tako mislil na te dolarje kakor na njene oči in na njene roke. Vse to je tvorilo prijetno celoto. In počasi je dojel, da imajo Lakijevi hišo, to je: hiša bo Klarina. Dojel je tudi, da imajo deset oralov zemlje in gorice. In tudi to je dobilo svoj pomen.

In ko je dojel to veliko skrivnost: lepoto lastnine: žene, zemlje, goric, hiše, dolarjev, belih rok in močnih prsi, tedaj se ni mogel več ustavljati in je materi povedal naravnost, da vzame Klaro za ženo.

Mati je poslušala z isto brezbržnostjo, kakor bi ji velel naviti gramofon. Komaj za spoznanje je nekaj mislila in naposled zinila:

»Samo, da se ne bi kdaj kesali.«

»Čemu naj se kesam?« je vprašal.

»Tako,« je pojasnila mati. »Ona ni učiteljica. — A spet ne mislite, da je kmečka dekla. Poskrbela sem za njeno vzgojo in tudi šolala se je. Hodila je na večerne tečaje in podobno. Zna angleški in tudi nekaj nemščine razume. A revna tudi ni. Če ne bo služila, bo pa dobra gospodinja in denar ima. To bo njena dota.« Toliko ni še nikdar povedala.

Učitelj je bil ginjen nad temi besedami. Rekel je:

»Ni mi treba učiteljice in ne doktorice. Ženo potrebujem. In ona bo zame dobra žena.«

Zaključek te kratke ljubezni je bila poroka. Tudi če bi prišlo kaj vmes, si Martin Kuronja ne bi bil premislil. Pa ni, razen, da je nekaj žensk prišlo Klaro grajat. On pa na vse to ni prav nič gledal, in tudi Klara je šla mimo teh govoric. In ker so bile počitnice, sta se odpravila na poročno potovanje. Klara si je kupila klobuk in meščansko obleko: Martin ni hotel, da bi potovala kot kmetica, a tudi sama si je želela, da nosi klobuk.

In naposled — klobuk ni draga stvar, in denarja je bilo dovolj.

(Nadaljevanje prihodnjič)

ZAKRINKANI TRUBADUR

VLADIMIR BARTOL

Ob Weiningerjevi knjigi »Spol in značaj«.

I

Ženska ne pozna logike, pravi Weininger. Ne razume smisla zakona istovetnosti ($A = A$), zato je lažniva in ne stremi po resnici. Logika je Weiningerju posebna oblika npravnosti in izrazito moška lastnost. Genij je najbolj npravno bitje in zato tudi najbolj logično.

Zanimivo utegne nemara biti, če premostrimo njegovo knjigo nekoliko tudi s tega zreljšča. Weininger pravi:

»... Saj ga ni moškega, ki bi veliko razmišljal o ženskah in ki bi jih hkratu vendar le cenil; moških je le dvoje: prvi zaničujejo žensko, drugi pa niso o njej nikdar delj in globoko razmišljali.« (Str. 226.)

In na drugem mestu:

»... Kako pa človeka zaničujem in kako ga spoštujem? Prvo, če mi zanj ni mar, drugo, če se ukvarjam z njim.«* (Str. 163.)

Weininger se v svoji knjigi »Spol in značaj« ukvarja skoraj izključno samo z žensko. Po njegovi lastni definiciji spoštovanja in zaničevanja jo torej — spoštuje, saj se ukvarja z njo in še kako intenzivno!

Toda v prvem citatu samem je logična nepravilnost, če vzamemo drugi citat kot njegovo premiso. Človeka zaničujem, pravi, takrat, če mi zanj ni mar. On zaničuje žensko. Kako je mogel potemtakem »delj in globoko« o njej razmišljati? Dobro. Pa vzemimo, da je prišel do zaničevanja ženske šele po dolgem in globokem razmišljanju. Toda čemu je potem, ko je spoznal, da zasluži zaničevanje in torej ni vredna, da bi se kdo z njo ukvarjal, napisal o njej še debelo knjigo?

Ne bodimo malenkostni. Vzemimo, da se tak spodrselaj pripeti pri tako obsežni tvarini lahko tudi komu drugemu. Poslušajmo Weiningerja dalje:

»... Zato sem s to knjigo izkazal ženskam najvišjo čast, ki so jo lahko deležne. Moški lahko ravna npravno z žensko samo s tem, da jo skuša razumeti — kajti v spolnosti in v ljubezni jo samo zlorablja v tuje namene.« (Str. 337.)

Kako je torej Weininger razumel žensko?

»... Pomen ženske je torej v tem, da nič ne pomeni. Ženska je nič, je protipol božanstva in druga možnost v človeku...« (Str. 293.)

»Ne trdim torej, da je ženska zla in antimoralna; trdim, da sploh ne more biti zla; ženska je samo amoralna, prostaška.« (Str. 181.)

»... Ženske nimajo biti niti bistva, ženske niso, ženske niso nič. Če si nekaj, potem si moški, če pa nisi nič, si ženska... Ženske torej ni.« (Str. 281.)

Ženska je torej amoralna, prostaška, prav za prav je sploh ni, tako velik nič je, je protipol božanstva, ki je najbolj utelešeno v geniju. Kako jo mora torej ta prezirati, če jo sploh opazi! Zakaj »... Genijalnost je najvišja npravnost in torej dolžnost slehernega« (str. 168), žensko pa je »... sama spolnost, nič drugega ko spolnost...« (str. 81) in »... pojav zvodništva... nam lahko najgloblje in najboljše razodene žensko naravo.« (Str. 249.) Mislili bi torej, da je genij ne more niti spolno poželeti, kamoli ljubiti, kajti oboje je enako nenpravno, ker bi jo pri obeh moral zlorabljeti v tuje namene. (Str. 337.)

Kaj pravi Weininger:

»Pozneje se bo razjasnilo, zakaj lahko izredni ljudje že zelo zgodaj (n. pr. pri štirih letih) ljubijo.« (Str. 151 pod črto.)

»Človek je šele takrat docela sam svoj, kadar ljubi.« (Str. 233.)

»Toda samo ljudje, ki se močno nagibajo k sočutju, so zmožni močne erotike...; tisti pa, ki jim ni mar za nikogar, ne znajo ljubiti.« (Str. 228.)

»Zakaj vsak veliki erotik je genijalen in vsa genijalnost je v bistvu erotična...« (Str. 243.)

Toda:

»... Vsa ljubezen je le sla po odrešenju in ta sla je nenpravna...« (Str. 238.)

Genijalnost pa je »najvišja npravnost in torej dolžnost slehernega«.

* Tega in sledeče citate podčrtal Weininger sam.

Če je torej genijalnost najvišja nramnost, ljubezen pa je nenramna, kako more biti potem vsa genijalnost v bistvu erotična? Posebno ker veljata ljubezen in erotika ženski, ki je prostaška, amoralna, brez vrednosti. Kako more potem Weininger ponovno poudarjati, da so samo višji ljudje sposobni močne ljubezni, ki bi morali vendar žensko samó globoko prezirati?

Weininger je moral sam občutiti to protislovje v svojih trditvah. Zakaj poiskal je izhod, ki človeka preseneča. Moški, posebno višji moški namreč ne ljubi prav za prav ženske, marveč ideal samega sebe, ki ga projicira v žensko.

»... V višji erotiki pa moški brezobzirno zahteva od ženske, da zadosti njegovi potrebi po oboževanju in da se pusti kolikor mogoče neovirano ljubiti, da moški lahko v njej uresniči svoj ideal o samem sebi ter z njo zaplodi duhovnega otroka...« (Str. 240/41.)

Seveda je potemtakem ženska moškemu samo sredstvo, da vanjo projicira tisti ideal o samem sebi, kakršen bi hotel biti, pa ga v sebi ne more sam uresničiti. ženska pa, realna ženska, ostane še zmerom tisto prostaško bitje. Toda zakaj si je moški izbral potem vprav žensko za to projekcijsko operacijo in ne kakšno drugo bitje ali kakšen drugi predmet?

To zagato je začutil tudi Weininger:

»Nerazrešena uganka ostane le to, zakaj ljubi moški ravno žensko s tako obožujočo ljubeznijo in zakaj... ne ljubi kateregakoli drugega bitja...« (Str. 247.)

Toda tudi tej zagonetki najde Weininger rešitev, malo čudno sicer, vendar zanimivo:

»Kajti ženska je samo krivda moškega in je nastala le po njegovi krivdi...« (Str. 296.) ... To svojo krivdo do ženske obžaluje zdaj v trpljenju ljubezni, v kateri in s katero skuša ženski vrniti dušo, katere jo je oropal, ji skuša dati dušo, ker se čuti krivega pred njo...« (Str. 247.)

No, komaj se je bil Weininger izognil enemu protislovju, je že začel v drugo. Pravkar je še trdil, da moški prav za prav sploh ne ljubi ženske, marveč se je brezobzirno poslužuje samo kot sredstva, v katerem obožuje svoj idealni jaz. Zato je imenoval tudi ljubezen nenramno. Zdaj pa trdi, da se skuša moški z ljubeznijo oddolžiti ženski, ker jo je bil oropal za dušo. Ali se ji more oddolžiti, če jo samo vnovič izrablja kot sredstvo, če sploh ne ljubi nje, marveč ideal samega sebe?

Ampak pustimo prehudo dlakocepstvo in zatismimo raje eno oko. Zanimajmo se rajši, kakšen je tisti ideal, ki ga višji moški ljubi s tako obožujočo ljubeznijo, in ali je sploh kakšna ženska, v kateri se more ta ideal utelesiti.

»Kdo je deležen takšne ljubezni? Tista ženska, ki smo jo tu opisovali, ženska brez kakršnihkoli lastnosti, ki bi lahko nekemu bitju podelile vrednost, ženska, ki ne teži po lastni vrednosti? Gotovo ne: s to ljubeznijo ljubimo pač samo prekrasno, angelsko čisto žensko...« (Str. 230.) Zakaj »... ženske, ki jo je že kdo... imel, nihče ne obožuje več zgolj zaradi njene lepote.« (Str. 232.)

»Platonska' ljubezen torej je, čeprav je profesorji psihiatrije ne poznajo. Rekel bi celo: Ljubezen je zmerom samo 'platonska'« (Str. 229.)

Zdaj smo se z Weiningerjem docela sporazumeli. Tudi višji človek torej lahko ljubi, celo obožujoče ljubi, toda le svoj lastni ideal. Zakaj »... tistega pa, za čemer teži — cilja —, ne vidi na dnu svoje nature svetlo bleščati, misliti si ga mora izven sebe, da tem laže teži za njim. Svoj ideal o absolutno dragocenem bitju, ki

ga ne more ohraniti v sebi, prenaša na drugo bitje, to pa pomeni, da tega človeka ljubi...» (Str. 233.) Tako bitje pa je lahko samo angelsko čisto bitje, je Beatrice, Madona. Saj za druge potrebe, pravi Weininger, imamo drugo bitje, tisto žensko, ki ji ni do lastne vrednosti, ki je prostaška, skratka: imamo babilonsko vlačugo. Ta je torej nasprotje angelsko čistega bitja, je nasprotje Madone, negacija božanstva. Če torej višji človek, genij, obožuje in ljubi, obožuje in ljubi Madono.

Toda Weininger je očitno v svojem platoničnem zanosu pozabil, kar se nam mora zdeti pri njegovem občudovanju Kantove logike in jasnosti precej čudno, da je nekaj strani prej trdil stvari, ki niso povsem v skladu s tem njegovim kultom Madone.

»... Duhovno najvišje razvite ženske; vse, kar moškemu lahko postane muza, sodi v vrsto prostitutk: k temu tipu Aspazij moramo šteti žene iz časa romantike, zlasti pa najizrazitejšo med njimi: Karolino Michaelis-Böhmer-Forster-Schlegel-Schelling.

»S tem se tudi ujema, da je mati spolno privlačna samo za moške, ki nimajo potrebe po duhovni tvornosti... Pomembni ljudje so ljubili zmerom samo prostitutke...» (Str. 213/14.)

»... Priznam, da mi je prostitutka veliko bolj všeč [namreč od tipa matere], ne kot oseba, marveč kot pojav.« (Str. 214.)

Kako? Človek bi ne verjel lastnim očem, da je oboje napisal isti avtor in v isti knjigi: Prava ljubezen, tista, ki daje genijem polet, je samo ena: ljubezen do Beatrice, do Madone. In ženske, ki lahko postanejo moškemu muza, torej duhovno najvišje razvite ženske, sodijo in so sodile zmerom v vrsto — prostitutk. Pomembni ljudje so ljubili zmerom samo ta tip, torej tip prostitutke.

Kaj je Weiningerju tako zameglilo pogled, da ni opazil tako debelega protislovja? Kdor pazno čita njegovo knjigo, začuti v gotovih formulacijah, predvsem pa v razprtem tisku nekaterih posebno tveganih in ne navadnih trditev in formulacij, neko izrazito ost, ki je nekam naperjena, ki izdaja neki motiv, ki stoji izven okvira samega namena strokovne razprave. To specielno ost nam sem ter tja sam nehote izda v pripombah, kakor n. pr.: »... pripišimo brez globljih zahrbtnih misli moškemu pozitivni znak, ženski pa negativnega.« (Str. 17.)

Ali ni morda tedaj Weininger le imel neke »globlje zahrbtne misli«, ko se je lotil svoje znamenite razprave o ženski in njenem značaju? Ali se nam ne zdi, kakor bi hotel s svojim poudarjanjem potrebe moškega po čistem oboževanju Madone s Hamletovsko gesto nekomu držati ogleдалo pred oči in mu reči: Vidiš, taka bi morala biti, pa bi bila vredna ljubezni, vredna oboževanja; tebi pa gre samo za spolnost in nočes ljubezni, nočes oboževanja, ker hočeš biti ponižana in ne povišana. Zakaj obožujemo lahko samo Madono, saj za drugo imamo babilonsko vlačugo.

In vendar, pomembni ljudje so zmerom ljubili samo tip prostitutke. Ali naj bo on, ki je kajpada pomemben človek, izjema? Saj »... če bi moški predolgo klečal pred Beatrico, bi postala nestrpna kakor Mesalina.« (Str. 334.)

Torej med Beatrico, Madono in med tipom duhovno najvišje razvite ženske, t. j. prostitutke, le ni tako velika razlika? Ali nemara celo v nekem pogledu sovpadeta?

Torej nemara vendarle ni Weiningerjeva knjiga samo rezultat toliko in toliko logičnih zaključkov in je morda v svojem bistvu samo zakrinkana osebna izpoved, nekakšen narobe-slavospev predmetu, ki ga obravnava, to je: ženski? In produkt neke posebne življenjske izkušnje?

Ko je bil tri in dvajset let star, se je Weininger ustrelil. Knjigo je bil napisal z dva in dvajsetim letom.* Delu se pozna, da je bolj izraz vulkaničnega izbruha, kakor pa plod smotrenega proučevanja in logičnega razmišljanja. Vendar pa je toliko obsežno, sklicuje se na toliko različnih avtorjev, da je malo, če vzamemo, da je pisal Weininger svojo knjigo eno leto. Potemtakem lahko računamo, da mu je bila prišla prva zamisel za njo, ko mu je bilo največ kakih ena in dvajset let.

Kaj je sprožilo v njem vzmet, da se je lotil tega tako svojevrstnega dela? Po načinu njegove zgradbe, po tem, kako na kratko se v prvem delu Weininger iznebi objektivnih, fizioloških razmotrivanj, da pride čim preje na svoj pravi problem, se nam močno dozdeva, da ga je k njemu nagnila neka prav posebna osebna izkušnja. Ali pa je morda prinesel svojo slabo sodbo o ženskah že s seboj na svet? Ali prišel morda celo do nje po strogo znanstveni, logični poti?

Nikakor ne. Sam nam dá nekje namig — in tu začenja naša specialna analiza.

»In res moram imenovati splošno naziranje, ki sem ga sam dolgo priznaval, docela zgrešeno; naziranje namreč, da je ženska monogamna in moški poligamen. V resnici je narobe... Saj je tudi ves prežet [namreč zakon] s popolno moško mislijo zvestobe (ki se more porajati le iz sklenjenosti, iz razumskega jaza) ...« (Str. 207.)

Tu se vprašamo: Ali bi bil Weininger sploh kdaj napisal svojo knjigo o ženski, o njenem prostaštvu, njeni amoralnosti, če bi še vedno »priznaval splošno naziranje, da je ženska monogamna...«? V to lahko z vso upravičenostjo podvomimo. Zakaj kakšen smisel bi imelo, napisati knjigo o tisti ženski, kakor jo gleda ves svet?! Dalje: Weininger pravi, da je sam »dolgo priznaval« to naziranje. Če vzamemo, da si moški ustvari prve zavestne teorije o značaju ženske in njenem idealu tam okrog svojega šestnajstega leta, potem pač mora pomeniti tisti »dolgo« vsaj nekaj let. Koliko, tega ne vemo natančno, pač pa lahko s precejšnjo verjetnostjo domnevamo. Namreč vse do tedaj, da ga ni izkušnja poučila o nečem drugem, to se pravi, do tistega trenutka, ko mu je konkreten doživljaj podrł njegov dotedanji nazor o moškem in ženski. Ta izkušnja, to razočaranje sta ga doletela verjetno nekaj prej, preden je začel pisati svojo knjigo in — zdaj lahko upravičeno sklepamo — sta mu pomenila prvo »inspiracijo« zanj. Staro njegovo »naziranje« se je podrlo in zgraditi je bilo treba novo. Za poizkus te nove zgradbe pa lahko smatramo njegovo knjigo.

V koliko se mu je ta poizkus posrečil? V koliko je premagal svoje staro naziranje in v koliko se je prilagodil novemu? Vse to bo treba preiskati. Preje pa nas še zanima, če imamo kakšne konkretne obrise tiste ženske, ki je verjetno posredovala Weiningerju njegovo novo naziranje.

* Avtor t. č. pripominja, da ve o Weiningerju približno tisto, kar se je tudi pri nas o njem pisalo (prim. lanski letnik *Modre ptice*). Za svoj članek se poslužuje izključno samo Weiningerjevega dela samega.

Kakšne tipe žensk obravnava? Najprej postavi dve teoretični shemi: absolutnega moškega in absolutno žensko, ki ju v resničnosti nikjer ni, ki si ju pa lahko idealno zamislimo. Stoodstoten moški bi bil absoluten genij, to je človek, ki nosi v sebi mikrokosmos, to je: svet v malem. Zanj črpa podatke iz del in biografij genialnih mož, prikrito pa iz samega sebe, indirektno mnogokrat pokazujoč svojo genialnost. (N. pr.: »Odločili smo se za pomembno misel...«; »tu je prvič izražen zakon; odkrili smo zakon... itd.«)

Kakor ni ta »shematični lik« absolutnega moškega (genija) tako abstrakten, kakor ga je Weininger spočetka napovedoval, tako je tudi njegova stoodstotna ženska, »ki je nikjer ni«, prav živo konkretna in nazorno prikazana. Njegova »absolutna ženska« nikakor ni tista Madona, ki jo obožujejo pesniki, tisto »monogamno« bitje, kakor ga je Weininger sam »dolgo priznaval«, marveč prava, pristna »babilonska vlačuga«, katere bistvo je vzvodništvo kot poseben izraz njene vesoljne spolnosti.

Res je: v življenju se pojavlja ta ženska v dveh oblikah: v materi in v cipi — tu je Weininger očitno že pozabil, da je hotel govoriti samo o absolutni, stoodstotni ženski, kakor je obravnaval absolutnega moškega, in je začel opisovati konkretne primere. Mater degradira in povzdiguje cipo in potem tudi to »zmilnič« v nič. Še najprizanesljivejši je nasproti »histeriki«, ki se mu zdi najvišji tip ženske, v kolikor skuša premagati svojo spolnost, čeprav na škodo svojega zdravja. Njegov najbolj shematični lik pa je tip Madone, ki je prav za prav le ideal moškega o samem sebi, bržkone Weiningerjeva preostalina iz tiste dobe, ko je še »priznaval naziranje, da je ženska monogamna...«

Ves njegov bes, ves njegov mladostni zanikujoči ogenj, vse njegovo sovraštvo, pa tudi vse njegovo resnično čustveno poveljevanje pa velja samo njegovi »absolutni ženski«, ki je utelešena v tipu »babilonske vlačuge«. Njej je nehote pripisal toliko finih individualnih nians, izpovedal toliko strastnih opazovanj, nametal ji toliko barv, da stopi iz njegove teoretične razprave pred nas kot živ lik.

»... Kakor vélikemu tribunu se ji [namreč véliki prostitutki] zmerom zdi, da osrečuje slehernega moškega, s katerim govori — le opazujmo takšno žensko, kadar sprašuje stražnika za pojasnilo, kadar nakupuje v trgovini; naj so uslužbenci moški ali ženske, naj je njen nakup še tako majhen: zmerom se vede, kakor bi delila darove na vse strani. In ljudje, vsi ljudje imajo spričo njiju [namreč spričo vélike prostitutke in vélikega tribuna] — celo samozavestni Goethe se je v Erfurtu tako vedel proti Napoleonu — dejanski in neubranljivi občutek, da so bili obdarovani (mit o Pandori, rojstvo Venere: ki vstaja iz morja in se že darežljivo ozira naokrog).« (Str. 215.)

Véliko cipo primerja torej Weininger celo Napoleonu. In če se je celo Goethe dal po njem očarati — tako si lahko mislimo — kako se ne bi dal Weininger preslepiti od vélike cipe?

»... Zdaj lahko opozorim, da se véliki politiki ne izogibajo laži in goljufije, tudi največji se ju niso izogibali: Cezar, Cromwell, Napoleon. Aleksander Véliki je postal celo morilec in se je dal pozneje po nekem sofistu rade volje prepričati, da ni ničesar zakrivil...« (Str. 216.)

»... véliki tribun in vélika hetera pa sta absolutno brezmejna človeka, ki potrebujeta ves svet za okras in povišanje svojega empiričnega jaza. Zato nista zmožna ljubezni, nagnjenja in prijateljstva.« (Str. 216.)

»... Kakor se 'véliki mož dejanja' odreče notranjemu življenju, da se lahko v svetu (tu velja beseda:) izživi in da pogine kakor vse, kar se je izživel, namesto da bi trajal ko vse, kar se je vživel, kakor z vso svojo neznansko

silo zavrača vso svojo vrednost ter se je izogiba, tako vrže vélika prostitutka družbi v obraz vrednost, ki bi jo lahko imela kot mati, kajpak ne zato, da pojde vase in da živi bogu vdano življenje, marveč da se šele vsa preda svojim čutnim nagonom. Oba, vélika prostitutka in véliki tribun, sta kakor goreči bakli, ki razpaljeni svetita daleč naokrog, puščajoč za seboj trope mrličev, ter ugasneta, kakor meteora, nerazumljiva človeški modrosti in nesmotrena, minljiva in brez vsake večnosti — dočim mati in genij na tihem ustvarjata bodočnost. Zato občutimo oba, cipo in tribuna, kot anti-moralna pojava, kot „šibo božjo“ (Str. 217/18.)

»... Veliko zagonetneje in težavneje [namreč od materinstva] pa je obrazložiti prostitucijo. Vsakdo, ki je razmišljal o njej, je pač že kdaj docela obupal nad razlago. Gotovo pa gre tu zlasti za različni odnos obeh, matere in cipe, do koita...« (Str. 218.)

»... Materi je koitus sredstvo za neki smoter; cipa ima do njega poseben odnos, ker ji je sam po sebi namen.« (Str. 218.)

»...Mati bolj sprejema in se vdaja, cipa pa čuti užitek in se ga vsa nasrka... Cipi pa ni do tega, da bi se po koitu počutila povišano in močnejšo (kakor se čuti namreč mati), marveč... bi se rada pogreznila, zmlinčila, uničila, onesvestila od sladostrastja. Materi je koitus samo nekakšen začetek; cipa pa bi rada v njem poginila. Zato je materin krik kratek in nagel, prostitutkin pa širok in trajen, kajti v tem trenutku bi rada strnila, z gostila vse svoje življenje. In ker se ji to nikdar v življenju ne posreči, je ne morejo zadostiti vsi moški tega sveta.« (Str. 220.)

Ta jasnovidnost Weiningerjeva, s katero pronica v življenje ženske, bolje: cipe; s katero spremlja njene občutke, ko govori s stražnikom in kupuje v trgovini, ko koketira in snubi vse moške, obetajoč jim z očmi užitek (gl. str. 219—222); in potem njegovo živo, besno sodoživljanje njenih spolnih senzacij v ljubezni: kaj bi bilo to drugega kot bistrovidnost Argusovih oči ljubosumneža?!

Toda njegova infernalna, Strindbergove ali Othellove vredna ljubosumnost mu čara pred oči zmerom nove podrobnosti, nove nijanse, išče hrane povsod, stika za najtajnejšimi motivi sleherne kretnje njegove »oboževane« in jih privleče na svetlo, da jih ji pomoli kot ogledalo pred obraz.

»...Cipa bi bila rada od vsega koitirana — zato koketira tudi, če je sama in celo pred neživimi predmeti, pred vsakim potokom, pred vsakim drevesom...« (Str. 221.)

Kar bi pesnik opeval kot poseben čar dekleta ali žene, njeno živo občutje do vse prirode, žive in nežive, njene nežnosti do dreves, do potočkov, do vetra, raz vseh teh dejanj strže nestrpni, ljubosumni Weininger diskretno zaveso in pokaže njihov po njegovem edino pravi motiv: željo, da bi bila ženska-cipa vselej in v vsako stvarjo v spolnem odnosu.

»Drugače cipa. Kakor bi sama rada izginila v koitu, tako tudi s svojim dejanjem samo razdira. Dočim mati podpira vse, ... skuša hetera izrabiti zase ves čas in vso moč moškega. Sicer ni le njej usojeno zlorabljeni moža; tudi v slehernem moškem je nekaj, kar teži za to žensko in česar ne more zadovoljiti preprostejša, zmerom zaposlena, neokusno oblečena mati, ki ji nedostaje duševne spretnosti. Nekaj v njem hlepi za užtkom in pri lahkoživki najlaže pozabi samega sebe. Kajti cipa zagovarja načelo lahkomiselnosti, cipa ne skrbi za bodočnost kakor mati, dobra plesalka je, želi si zabave in velike družbe, sprehodov in zabavišč, morskih kopeli in letovišča, gledališča in koncerta, zmerom novih oblek in draguljev; denarja, da ga s polnimi rokami razsipa; razkojša, ne ugodja, nemira, ne miru. Ne želi si naslanjača sredi vnukov in pravnukov, marveč s svojim lepim telesom bi si rada zmagoslavno osvojila svet.

Zato občuti moški prostitutko zmerom kot zapeljivko, samo nespodobna ženska par excellence je zanj „čarobna“. To je ženski „Don Juan“, to je tisto žensko bitje, ki pozna, uči in čuva ars amatorio.« (Str. 222.)

In potem:

»...Kako pomembna je ženska lahko postala moškemu ravno kot cipa, o tem bomo govorili šele na koncu vse preiskave...« (Str. 225.)

Tako podoba je morala imeti ženska, ki je povzročala Weiningerju toliko preglavice, toliko težkih misli, ki ga je vznemirjala in razburjala, ki jo je oboževal, pozelel in stokrat spet zanikal, ki mu je končno posredovala »naziranje, da ženska ni monogamna in moški poligamen«, kakor se splošno misli, marveč vprav obratno! Koliko varnejši je bil pač občutek ob misli, da je moška narava donjuanska, medtem ko je ženska narava, posebno ona, ki jo ljubi, zvesta, čista, madonska!

In kakšen je moški, ki tekmuje pri tej nevarni lepotici z genijalnim človekom, z njim, Weiningerjem?

»Mnogim lahkovernim povprečnejšem, zlasti ženam, sta v splošnem duhovitost in genijalnost eno in isto. Saj žene res nimajo smisla za genijalnost, čeprav videz morda temu oporeka; za njihovo spolno častihlepje so si enake vse izrednosti nature, ki se moški zaradi njih odraža od drugih; dramatika zamenjujejo z igralcem in virtuozu ne razlikujejo od komponista. Zato jim velja tudi duhovit človek za genijalnega in Nietzsche jim je tip genija...« (Str. 93/94.)

»...Cipi pa je najbolj všeč brezobziren, lopovski, nedelavni moški. Mati zaničuje človeka, ki je bil nekoč zaprt, za cipo pa je takšen moški nekaj posebnega...« (Str. 223.)

»...pocestnico najbolj mikajo moški, ki so očitni zločinci; zvodnik je zmeraj nasilen, zločinski, često je ropar in goljuf, če ni hkratu celo morilec.« (Str. 223.)

»Tako je torej dokazano, da ženski ne more biti všeč moška čednost...« (Str. 246.)

Težko je preslišati za temi stavki prikriti bes ljubosumnega zaljubljenca, užaljenost mladega človeka, ki se zaveda svoje pomembnosti, svoje vrednosti, ki pa je drugi, posebno ženske in med njimi seveda predvsem oboževani objekt, nočejo ali ne umejo pravilno upoštevati in oceniti. In tako zdaj Weininger grmi na svoje resnične ali namišljene tekmece, razvrednoti jih in njihovo nevrednost prenaša tudi na ljubljeni objekt in na vse ženske.

3

Domnevali smo, da je Weiningerjev platonski ideal ženske, Beatrice, Madona, bržkone preostalina iz tiste dobe, ko je še živel v »naziranju, da je ženska monogamna«. Iz psihologije nam ni znano, kdaj se v moškem razvijajo podobni nazori. To je doba dozorevanja, puberteta.

Weininger duševno stanje za tega časa sam zelo nazorno opiše:

»...Moška puberteta je zmerom polna nevarnosti, moški čuti, da stopa nekaj tujega v njegovo življenje, da se brez njegove volje nekaj dodaja njegovemu dosedanjemu mišljenju in čustvovanju... Ženska pa se z lahka sprijazni s puberteto, zdi se ji, da se ji je življenje nekako stopnjevalo in da se je njen pomen neznansko povečal. Moški si kot deček prav nič ne želi spolne zrelosti, ženi pa je že kot mladi deklici ta čas nad vse odločilen. Moški sprejema znake svojega spolnega dozorevanja z neprijetnimi, celo sovražnimi in nemirnimi čustvi, žena pa zasleduje svoj telesni razvoj med puberteto sila pozorno in ga nekako vročično in nestrpno pričakuje...« (Str. 80.)

Iz te razlike v razvoju za časa pubertete sklepa Weininger, da je »žena samo spolna, moški pa je spolen in še nekaj več«. (Str. 80.)

V moškega se torej vrine spolnost kot nekakšen tuj element, ki ga vznemirja in spravlja iz njegovega dotedanjega ravnotežja. Zato jo sovraži, upira se ji, hotel bi jo zanikati, začne borbo proti njej. V njem se pojavijo nevarne motnje, mestoma razkol, ki pogostoma dovede mladostnika do hudih živčnih prenapetosti. Po Freudu bi dejali, da se je s spolno dozorelostjo dečkova libido (t. j. celokupna njegova psihična energija) razcepila. Del nje gre svojo dotedanjo pot naprej; polasča se predmetov v njegovi okolici, razmotriva jih, uvršča jih v njegov duševni sestav. Sem spada učenje, zanimanje za umetnost, za politiko, šport itd. Drugi

del te Libido privlačujejo nevarnejši magneti: konkretni seksualni objekti. Za časa tega razkola duševnih energij se navadno odloči bodoča življenjska pot posameznika. Čim bolj prevlada spolna čutnost in čim več psihičnih energij pritegne nase, tem manjši bo socialni podvig poedinca, tem bolj se bo izgubil v množici. Zato ni pri nižje razvitih moških razkol v dobi pubertete nikoli tako globok, kakor pri pomembnejših in višje razvitih, in je mnogokrat podoben onemu, ki ga Weininger pripisuje samo ženskam. Videti je, kakor bi se za osebnost bodočega moža borili dve sovražni si sili: brutalni spolni nagon in višje, kulturnejše težnje. Čim bolj zmagujejo slednje, tem več sil skušajo iztrgati prvim. Ta proces je Freud imenoval *sublimacijo* spolnega nagona in jo je prvič opisal s vso nazornostjo *Platon*. Ta težnja po sublimaciji gre pri višje razvitih individuih pogostoma tako daleč, da si ustvari celo svoj poseben erotični objekt: imaginarno podobo ženske, Madone, Mladenič, ki se v svojo fikcijo dosledno vživi in jo skuša uresničiti ali celo najti v realnosti, gre seveda skoraj neizbežno nasproti težkemu razočaranju. Premaganje pubertete je prav za prav sprijaznenje z realnostjo, s stvarmi, kakršne so. Pri nekaterih je ta skok iz ideala v realnost posebno bolesten in ima pogostoma tudi usodepolne posledice.

Kako je v tem pogledu z Weiningerjem? Ali je srečno prebolel pubertetno krizo in če jo je, kako jo je prebrodil?

»...In visoko razvitemu, pomembnemu človeku sta dekle, ki si ga poželi, ter dekle, katerega ljubi in ki ga nikdar ne bi mogel poželeti, gotovo zmerom docela različni po postavi, po hoji in po značaju: dve docela različni bitji.« (Str. 229.)

S tem Weiningerjem opazovanjem je točno označen razkol v duševnosti mladostnika. Grobi spolni nagon se hitro dotiplje do konkretnega bitja, medtem ko se sublimirane erotične sile le plaho in počasi bližajo konkretnemu objektu. Weininger seveda, ki je pisal svoje delo z enaindvajsetim letom, ne ve, da je ta razlika v erotičnih objektih tipičen pojav pubertete, ki jo kajpada mnogi zelo pozno ali pa sploh nikoli prav ne prebrodijo.

Mladenič, ki je posebno občutljiv za etične vrednote, se bo uprl poželju in se rajši ves predal oboževanju svojega ideala, ki si ga navadno kmalu »izbere« tudi v realnem življenju. Proste energije izrabi za študij, za socialni podvig (vzemimo za primer mladega Napoleona), in zabrede seveda s tem v nevarnost, da izgubi pravi stik z živo realnostjo. Zakaj njegovo distančno oboževanje navadno spravi dekle v nestrpnost (Weininger pravi: »...In če bi moški predolgo klečal pred *Beatrico*, bi postala nestrpna kakor *Mesalina*.« Str. 334) in marsikateri moški je tako doživel svoje prvo in veliko razočaranje. Zakaj živa, konkretna ženska nikakor ne more biti dolžna ravnati se po idealu mladega zaljubljenca, kar nam nazorno izpričuje tragični primer doktorja Juga. Odtod bržkone tudi pogostokrat opazovani pojav, da nimajo pomembni moške v zgodnji mladosti posebne »sreče v ljubezni«.

Ker pa živi človek v nekem danem, konkretnem svetu, se mora prej ali slej tudi sprijazniti z njegovo realnostjo. Pripomnili smo že, da je to »sprijaznjevanje z realnostjo« pogostoma kaj bolešno in ne gre vedno najbolj ravno pot. Prav tako je tudi res, da v svoje ideale zaverovani mladenci pogostoma greši proti svojemu sočloveku, v našem primeru ženski, ki ji skuša omejevati njen naravni razvoj in jo skuša prisiliti v

prokrustovsko postelj svojih platonskih teoremov. Tako je pogostoma prav tedaj najbolj krivičen, ko misli, da ravna najbolj etično in idealno.

Weiningerju se njegova sprava z realnim življenjem po njegovem spoznanju, da »ženska ni monogamna«, ni nič kaj prida posrečila. Res, dojel je konkretnega človeka, konkretno žensko, toda ni se ji približal kot človek, marveč kot idealizirajoči moralist s platonsko in kantovsko kalupo. Vse, kar ne odgovarja njegovemu mladostnemu idealu, pečati s svojim *anatem*a in najrajši bi videl, da bi ženske, kakršno je v realnem življenju spoznal, sploh ne bilo. In naposled res pride do zaključka, da ženska, taka, kakršna je, ni nič, da je torej sploh ni.

4

Najvidnejše znamenje dozorelosti je duševno pomirjenje, sprava z dejstvi. Medtem ko vnaša p~~o~~bertetnik svoj fiktivni ideal v realno okolico in gleda na primer v oboževanem bitju ne tisto realno žensko, ki stoji pred njim, marveč utelešenje svoje lastne ideje, se pokorava dozoreli mož principu realnosti, za njegovo presojanje so važna samo dejstva in s tega stališča motri svet in okolico. Zato je pravičnejši proti stvarem in tudi proti živim osebam. Prava zrelost pa se ne kaže že v samem pomirjenju, spravi z resničnostjo, marveč šele v nje popolnem priznavanju in vrednotenju. S tega stališča torej še ne zadostuje za končno dozorelost, če spoznamo, da je ženska taka in taka, pri tem pa jo vrednotimo še vedno s stališča svoje nekdanje fikcije, marveč ji moramo, ker je že od prirode taka in taka, pustiti tudi pravico, da je taka in taka.

Mnoga Weiningerjeva opazovanja o bistvu ženske so v svojem jedru pravilna. Torej se mu je prvi korak k dozorelosti posrečil. Popolnoma pa se je skrhal njegov poizkus, da bi se z dejstvi sprijaznil, jih priznal ali jih celo kot dano, neizbežno realnost tudi primerno pozitivno vrednotil. Vse njegovo ocenjevanje in vrednotenje ženske ima še zmerom svoj izvor v njegovi mladostni fikciji in zato ga logična pot nujno privede do popolne negacije ženske in ženskosti sploh in končno do gorostasne zahteve, da mora ženska skušati postati moški, če hoče dobiti kakšno vrednost, če hoče sploh začeti eksistirati.

Kaj je bilo na ženski tisto, kar ga je navdalo s tako obupnim sovraštvom do nje, kar ga je prisililo k popolnemu zanikanju njene biti in k njenemu popolnemu razvrednotenju?

»...samo koitus vrednoti ženska povsod in zmerom pozitivno...« (Str. 255.)

»...Zakaj če je ženskost zvodništvo, potlej je ženskost *vesoljna spolnost*. Koitus je ženski najvišja vrednost, ki jo skuša zmerom in povsod uresničiti. *Njena lastna spolnost je v tem neomejenem hotenju samo omejen del.*« (Str. 255.)

Ta »želja«, ta »potreba« ženske po seksualnem izživljanju, njena univerzalna spolnost je torej tisto, kar je Weiningerja najbolj razburilo. In zdaj lahko povemo tudi, zakaj. Zato, ker bije njegovemu fiktivnemu idealu o deviški, madonski, brezspolni ženski naravnost v obraz.

Toda če oblečemo Weiningerjeve trditve v druge besede, takoj izgubijo svojo ostrino. Weininger ni z njimi povedal nič drugega, kot da je osrednja os zanimanja skoraj sleherne ženske ljubezen, moški, mož, zakon, materinstvo, kar prav za prav od nekdanj izpoveduje vsa umetnost. Kdo bi se nad tem razburjal in videl v tem nekaj slabega ali celo nemoralnega?

Morda bi tudi Weiningerja to spoznanje samo po sebi ne bilo tako vznemirilo. Tisto, kar ga je najbolj razburilo in ogorčilo, ni prav za prav to osrednje zanimanje ženske, marveč njen posebni, pozitivni odnos in visoko vrednotenje spolnih senzacij. Ona bi se rada pri koitu »pogreznila, zmlinčila, uničila, onesvestila od sladostrastja«. Ona bi rada v koitu »poginila«.

Temu pozitivnemu vrednotenju spolnosti postavi Weininger nasproti svoje, »moško« vrednotenje.

»... Kajti nikdar ga ne bo resnično pomembnega človeka, ki bi videl v koitu kaj več ko neko živalsko, svinjsko, gnusno dejanje, ali ki bi ga celo oboževal kot najglobljo, najsvetejšo skrivnost.« (Str. 283 pod črto.)

Tu moramo spet opozoriti na neko fazo v razvoju pubertetnika, s katero je povezana tudi neka posebna erotična teorija o ženski in o spolnosti sploh. To stanje je čudovito upesnil Goethe v svoji znani in mnogokrat uglasbeni pesmi: »Heidenröschen«. (Napisal jo je pri šestnajstih letih, torej baš v dobi omenjene pubertetne faze.) Deček vidi v deklici krhek cvet, ki se kaj rad ospe. Sebe pa občuti kot brutalnega naskakovalca, ki uživa, če more cvetko »pogaziti«. Zakaj njegova teorija o spolnem aktu je popolnoma sadistična, predstavlja si, da deklice pri tem samo trpi in da je mučenica. Zato si pogostoma dela moralne očitke, v sebi vidi pohotno žival, v deklici pa žrtev svojega poželenja. Tedaj začne obsojati spolnost kot nekaj prostaškega, nemoralnega, sklene, da bo »čist in nespolen«, kakor je deklica.

Kako je tedaj razočaran, ne videč modre pravičnosti matere narave, ko spozna, da je tudi pri deklici nekaj, kar si želi, da bi bilo napadeno in »pogaženo«, ne morda iz kakšne požrtvovalnosti ali čiste ljubezni, marveč iz želje po istem uživanju, ki navdaja tudi njega samega! Morda bi se s tem že kako sprijaznil, če bi nekoč ne opazil, da ni samo on tisti, ki vzbuja v deklici take senzacije, marveč jih vzbuja lahko sleherni moški. In teorija o absolutno čisti, nespolni, madonski ženski se sprevrže v svoj nasprotni pol: v teorijo o ženski kot babilonski vlačugi. Zdaj se mu šele prav priskuti misel na spolnost in rahločutnejši bo potreboval dolgo dobo, da se uravnovesi, če se sploh kdaj bo.

V taki duševni dilemi, ko mladenič po eni strani še visi na svoji mladostni teoriji ženske, po drugi pa je že spoznal realno stanje, ki se mu pa upira, je očitno Weininger napisal svoje proslulo delo. Je izraz borbe med fiktivnim idealom in med živo realnostjo in obenem znamenje njegove visoke duševne usmerjenosti. Krivičen je ženski, ker jo sili v kalup svojih lepih pubertetnih teoremov. Vendar vidijo njegove bolešno izostrene oči marsikaj, česar bi drugi, normalneje razvijajoči se, ne opazil. Njegov logični duh išče zdaj opravičila za svoj odpor proti spolnosti; zgradi si celo etično teorijo, s katero skuša podpreti svojo fiktivno miselno stavbo.

»Koitus je nenraven, ker ga ni moškega, ki bi v takem trenutku ne izrabil ženske samo kot sredstva za namen, ki ne bi zavrgel vrednosti človeštva — v svoji in v njeni osebi — ugodju na ljubo. V koitu pozablja moški samega sebe ugodju na ljubo in prav tako pozablja tudi ženo; ta zanj ne eksistira več psihično, marveč samo še telesno. Moški bi rad imel z njo otroka ali pa bi si rad utešil lastno sladostrastje: v obeh primerih mu ni smoter sam po sebi, marveč jo rabi za tuj namen. Samo iz tega in nobenega drugega razloga je koitus nemoralen.« (Str. 335.)

Seveda je ta razlog za nemoralnost koita kaj malo prepričevalen. Kajti z isto ali še večjo upravičenostjo lahko trdimo, da je v takem trenutku

moška in ženska zavest samega sebe stopnjevana do skrajnega viška, pa ne samo zavest samega sebe, marveč tudi zavest skupnosti in medsebojne pripadnosti. Potemtakem bi bil po Weiningerju koitus čez vse нравno dejanje.

Toda to so vseeno samo še teoremi. Kakor so vse sile, ki dejstvujejo v prirodi, temne in veličastne v svoji skrivnostni smotrenosti, tako je tudi ljubezen v vseh svojih pojavih temna in veličastna. Prirodna danost je in vsako zanikanje nje je podobno umoru. Opisati jo brez kakšnih predhodnih fikcij ali predsodkov, prikazati jo v vsej njeni dejavnosti, bi bila edina prava naloga znanstvenega raziskovanja. Sleherni moralni kalup je samo podoben motnim naočnikom, ki nam zamegljujejo jasen pogled.

5

Tako smo poizkusili prikazati razloge, zaradi katerih Weininger zanikuje žensko. Toda Weininger ne ostaja samo pri svojem zanikovanju, marveč bruhne iz njega pogostoma pravo brutalno sovraštvo do nje. To in pa poudarjanje njegovega zaničevanja nas mora osupniti pri njegovih sicer tako platonskih etičnih pogledih. Ali nam je dal v svoji knjigi kakšen namig, kako naj si to razložimo?

Weininger je žid, kot sam priznava (str. 299 pod črto), žid, ki je hotel postati kristjan in se dal krstiti.

Na strani 300 pravi:

»Najpristnejši, najbolj arijski, svojega arijevstva najbolj svesti si Arijeji niso antisemiti...«
»...Če so bili izredni ljudje sicer skoraj zmerom antisemiti (Tacit, Pascal, Voltaire, Herder, Goethe, Kant, Jean Paul, Schopenhauer, Grillparzer, Wagner), so pač židovstvo bolje razumeli, ko drugi ljudje, ker so ga imeli pač toliko več v sebi.« (Str. 300, pod črto.)

»...V nasilnem antisemitu pa lahko zmerom zapazimo celo neke židovske lastnosti; celo v njegovi fizionomiji se to včasih izraža, čeprav je po krvi nemara prost vseh semitskih primesi.« (Str. 300.)

»...Nekateri Arijeji so pač bolj židovski ko marsikateri Žid, in res so tudi Židje, ki so bolj arijski ko marsikateri Arijec...« (Str. 301.)

Če v teh stavkih zamenjamo besedo Arijec z »moški« in besedo Žid z »žensko«, kar bi bilo po Weiningerjevem pojmovanju židovstva v razmerju z ženstvom povsem dopuščeno, dobimo kaj čudne rezultate. Toda Weininger nas tudi sam vzpodbuja k temu poizkusu.

»...Kakor ljubimo v drugem le to, kar bi radi docela bili in vendar nikdar docela nismo, tako sovražimo v drugem, kar nikdar ne bi radi bili, pa smo deloma vendarle še zmerom.

»Nečesa, čemur nismo podobni, ne sovražimo...« (Str. 300.)

Weininger ljubi Arijee, ker bi rad bil Arijec, in sovraži Žide, ker bi ne hotel biti Žid, je pa deloma še zmerom. In, zdaj lahko rečemo, Weininger ljubi moškost, ker bi sam rad bil docela moški, in sovraži ženskost, ker bi ne hotel biti ženski, ima pa še zmerom nekaj ženskosti v sebi.

Do zdaj smo se namenoma izogibali stvarne kritike Weiningerjevih trditev in nazorov, zanimajoč se bolj za protislovja in njih motive v njegovem delu. Zdaj lahko pripomnimo, da je njegova definicija čiste moškosti kot najvišje genijalnosti ne le samo slabo podprta, marveč tudi v nasprotju z biografskimi fakti. Tako je bilo med najgenijalnejšimi možmi mnogo homoseksualcev (Platon, Sokrates, Michelangelo, Leonardo, Shakespeare) in skoraj vsi drugi so imeli tudi mnogo primesi ženskosti, kakor

na primer Goethe, Mozart, Chopin itd. Potemtakem ima genijalnost malo opraviti s čisto moškostjo, recimo rajši, da je genijalen človek mikrokosmos (kar trdi tudi Weininger), v katerem se kopičijo tako najboljše moške, kakor tudi najboljše ženske lastnosti (tako n. pr. ženska tenkoslušnost, življivost v drugega, smisel za drobne odtenke itd.). In če je Weininger v mnogih pogledih dobro pogodil žensko bit, je to samo posledica ženskih elementov, ki jih je vsebovala njegova narava. Da je žensko zaničeval in sovražil, — temu je bil razlog vprav ta, da se je hotel v sebi iznebiti ženskega, kakor se je hotel s svojim antisemitizmom iznebiti židovskega. Po drugi strani smemo zdaj trditi, da je njegova knjiga »Spol in značaj« tudi izraz te notranje borbe v njem. In zakaj temu delu nedostaje kantovske logike, zakaj je prepolna miselnih protislovij, dà, absurdov, je tudi sam indirektno, nehoté, povedal:

»... Tega Kantovskega razuma, tega duha, pa po vsej priliki nedostaje Židu in ženski.« (Str. 303.)

Kar je mislil Weininger, da se mu je posrečilo v njegovem delu »Spol in značaj«, namreč ponižanje židovstva in ženskosti, iztrebljenje židovskih in ženskih elementov v sebi, dalje dokaz, da se morajo Židje spremeniti v Arijce in ženske v moške, in potem še popolno uničenje, »zmlinčenje« ženske, to se mu očitno v življenju ni posrečilo. Kakor je čutil prepotenco židovstva, tako je čutil tudi prepotenco ženske. Razdal se je nanjo in ostal je ubog in oropan svojih čustev.

Naj mi bo dovoljeno, da navedem citat iz Freudove razprave »Zur Einführung des Narzißmus«,* ki je kakor napisan za naš primer v razjasnitev razmerja med realno pristnim moškim in realno pristno žensko:

»Primerjanje moškega in ženske pokaže dalje, da so v njunem odnosu do tipa, ki se tiče izbire objekta, temeljne, čeprav seveda ne zmerom splošno veljavne razlike. Popolna ljubezen do objekta po zgledu priključitvenega tipa (Anlehnungstypus) je prav za prav karakteristična za moža. Kaže očitno precenjevanje objekta, ki izvira bržkone iz prvotnega narcisma otroka in odgovarja tako njega prenosu na spolni objekt. To spolno precenjevanje omogoča nastanek svojstvenega, na nevrotično nujo spominjajočega stanja zaljubljenosti, ki izhaja tako iz nekakšne obubožanosti jaza, kar se libida (= celokupna psihoerotična energija človeka) tiče. Drugačen je razvoj pri najpogostejšem, bržkone najčistejšem in najpristnejšem tipu žene. Tu se zdi, kot da je prišlo s pubertetnim razvojem zaradi vzklitja do tedaj latentnih spolnih organov do nekakšnega stopnjevanja prvobitnega narcisma (= autoerotičnosti, nekakšne zaljubljenosti v samega sebe), katero je za oblikovanje pravilne, s spolnim precenjevanjem spojene ljubezni do objekta neugodno. Posebno v zvezi z razvojem lepote opazamo pri ženski neko samozadostovanje, ki odškoduje ženo za njeno družabno okrnjeno svobodo pri izbiri objekta. Take žene ljubijo, strogo vzeto, samó same sebe s podobno intenzivnostjo, kakor jih ljubi moški. Njihova potreba tudi ne gre za tem, da bi ljubile, marveč za tem, da bi bile ljubljene, in jim je všeč tisti moški, ki ta pogoj izpolnjuje. Pomen tega ženskega tipa je treba zelo visoko oceniti za ljubezensko življenje ljudi. Take žene zbujaajo v moškem najvišjo draž, ne samo iz estetskih razlogov, ker so skoraj zmerom najlepše, marveč tudi zaradi zanimivih psiholoških konstelacij. Zelo določeno se namreč dozdeva, da

* »K uvajanju narcizma«, 1924, str. 19/20.

je narcisem neke osebe močno privlačen za tiste, ki so se oropali popolnega obsega lastnega narcisma in so se zdaj podali v snubljenje za ljubezen objekta; draž otroka obstoja po dobršnem delu v njegovem narcizmu, v njegovem samozadostovanju in njegovi nedostopnosti, prav tako draž gotovih živali, ki se zdijo, kakor bi se za nas ne menile, kot so n. pr. mačke in velike zveri, dà celo veliki zločinec in humorist pritegneta v pesniškem prikazu naše zanimanje zaradi narcistične doslednosti, s katero umeta držati daleč od njega vse, kar bi utegnilo zmanjšati njihov jaz...»

Kakor se Freudov moški razdaja na pristno žensko, ki je v svojem bistvu narcistična, in obuboža, tako se je tudi Weininger vsega razdal ženski in obubožal. Precenjeval jo je, koval jo v nebeso, kakor pričata njegovo oboževanje Madone in njegova zahteva, da bi tudi ženska zadostila tej potrebi po oboževanju. Toda »... ženska pa si želi koita in ne mara ljubezni, kar pomeni, da bi rada bila ponižana in da ne more biti povišana...« (Str. 335.) Z ženskimi elementi v sebi je Weininger to začutil; zato je odvzel ženski »libido«, ki jo je bil nanjo prenesel, in je potem iskal objekta, kateremu bi jo spet dal. Dodelil jo je genialnemu človeku, torej jo po ovinkih spet vrnil sebi, padel nazaj v neko infantilno narcistično stanje in bolešno občutil spodleteli poizkus. Ženske ni uničil, nasprotno, pred njegovimi očmi je zrastle v še večji prepotentnosti. Doživel je razočaranje, nehoté je žensko še zmerom precenjeval, vsaj kot spolno bitje, in naposled mu sredi vseh teh nesoglasij ni preostalo drugega, kot da je segel po revolverju in se ustrelil.

*

Ali je tedaj njegovo delo »Spol in značaj« knjiga brez vrednosti? Ali jo moramo zavreči, ko smo spoznali nesoglasja in nesmiselnosti v njej? Kako naj jo sploh vrednotimo?

Weiningerjeva knjiga »Spol in značaj« je vroča, strastna izpoved genialnega mladostnika, ki ni mogel spraviti v sklad svojega ideala s stvarnostjo, odeta v znanstven okvir. Mnogi mladeniči bodo našli v njej potrdilo za svoje lastne misli in izkušnje, čustvovali bodo ob njej in odpirala jim bo nešteto novih vidikov. Mož bo videl v njej lastne davno preboljene in pokopane nazore in bo še enkrat zaživel svojo mladost. Ženske pa bodo našle v njej marsikatero razjasnitev za izkustva, ki so jih imele z moškim, in zlasti samostojnejšim in zrelejšim se bo odprla zvijugana pot, ki jo mora prehoditi toliko mladeničev, preden dozore v moža. Pod krinko strastnega sovraštva in zanikavanja bodo čutile le strastno oboževanje in precenjevanje svoje ženskosti. Morda se bodo sem ter tja zdrznile ob preostrih očitanjih, toda s svojo tenkočutnostjo za čustvenost moškega bodo razumele za temi očitki strastno utripajoče srce, kateremu so njihove vrstnice v življenju neizmerno pomenile.

SVARILNI OPOMINI ALI NEPOMEMBNOSTI?

Že dolgo so znani nemški zemljevidi, v katerih novodobni ideologi pangermanstva prikazujejo ozemlja, o katerih menijo, da so nemška po jeziku ali pa tudi samo po duhu in kulturi, čeprav še ne pripadajo Reichu. Tako skušajo svojim sonarodnjakom vcepiti prepričanje, da se nemškemu narodu tudi v tem pogledu godi krivica in da se mora zato duhovno in fizično pripravljati na odločilne borbe, v katerih bodo vsa ta ozemlja pripadla nemški državi, ki bo potem tako velika, da bo brez težave vladala vsej ostali Evropi. Res lep sen in Slovenci bi ga lahko mirne duše objektivno občudovali, če bi se ne tikal tudi nas, če bi nam ne grozil. Na teh kartah ne vidimo le poljskega koridorja, dela Belgije, Švice, Češke, Južne Tirolske in cele Avstrije s Koroško vred, marveč tudi nad polovico Slovenije. Dober del slovenske Štajerske je označen kot nemška pokrajina, drugi del Slovenije pa označujejo za »deutsches Kulturgebiet«, torej za zemljo, ki spada v nemško kulturno območje. Vzoredno s temi zemljevidi se pojavljajo spisi, ki le še nazorneje kažejo isto tendenco. V nemškega bralca skušajo vcepiti prepričanje, da je Slovenija, v kolikor ni že naravnost nemška, v kulturnem pogledu delo nemških rok in nemškega duha. Če bi ne bili tod nekoč gospodovali Nemci, bi bili mi še danes popolni barbari. Sicer menijo, da tudi še danes nismo dosti na boljšem, ali vsaj nekaj se je posrečilo ustvariti nemškemu geniju. Spominjam se romana, ki mi je prišel že pred leti v roke in ki ga je izdala »Deutsche Büchergemeinschaft«, založba, ki ima na stotisoče naročnikov, nekaj tudi v Sloveniji. Roman je bil seveda navaden kič in se iz njega tudi ne spominjam nič razen poglavja, ki se dogaja nekje na naši severni meji in ki popisuje naš ondodni živelj kot maso zaostalih, še na pol divjih ljudi, ki ne vedo nič ne o svetu ne o življenju, marveč spe še vedno svoje blaženo stoletno spanje. Če se prav spominjam, je med tem ljudstvom poleg domačega svečenika samo en civiliziran človek in ta je Nemec, po poklicu inženir, s svojo nevesto, ki pa mu jo menda barbari že na poročni večer zakoljejo. Kaj je po takem štivu naravnejšega, kakor da dobi nemški malomeščan skomine, da bi si znova poiskal prilike za »kultiviranje« tega zaostalega ljudstva. Ta knjiga vsekakor ni osamljen pojav, ampak je samo eden izmed primerov, ki ga prav tako ne smemo prezreti, kakor ne smemo preslišati vedno znova se pojavljajočih glasov o nemškem mostu do Jadrana. Vemo, da z vsem tem nismo povedali kaj prida novega, skoro slehernemu slovenskemu izobražencu so te stvari tako dobro znane, da skoro nikogar več ne vznemirjajo. Le preradi jih smatramo za izraze še nepreboljene žalosti, ki jo naši nekdanji gospodarji občutijo ob dejstvu, da smo se odtegnili njihovemu gospodstvu. Zato smo nasproti vsemu njihovemu propagandnemu početju nekako brezbrizni in se ne organiziramo za obrambo. Toda premisliti moramo, če je ta naša pasivnost v tem pogledu upravičena?

V svoji knjigi o Erazmu Rotterdamskem je Štefan Zweig zapisal uvaževanja vredno misel, da pridejo odločilni dogodki le redkokdaj nenapovedani; vedno se že v naprej oglasijo svarilni opomini, ki pa jih po navadi preslišimo in si jih dodobra ogledamo šele potem, ko je že pre-

pozno. Ali niso dejstva, ki smo jih navedli zgoraj, morda taki opomini? Premislimo, koliko je v tem težnjah realnosti, da bomo videli, ali so uresničljive ali ne. Hitlerjevska Nemčija se danes z mrzlično naglico oborožuje in vse kaže, da postane lahko že v nekaj letih vojaško najbolje organizirana država v Evropi. Njena imperialistična usmerjenost je znana in kljub temu, da je njeno gospodarstvo nevzdržno, je le malo verjetno, da bi se v doglednem času preorientirala. Poizkusila bo izvršiti vsaj prvi del svojega programa, to je: priključitev Avstrije. Potem smo mi njeni neposredni sosedje, edino ozemlje, ki jo še loči od Jadrana. Ali se smemo tolažiti, da ne bo stegnila svoje roke po njem? Nemara ni treba poudarjati, da bo skušala storiti vse, da si odpre to morsko pot. Sicer je res, da je v splošnem nasproti naši državi danes bolj kakor kdajkoli poprej zelo pozitivno usmerjena. Reichovsko časopisje, ki je docela pod kontrolo narodno socialističnega režima, spremlja s simpatijami vse napore beograjske vlade. Toda prav to nas mora navdati še s posebnim nezaupanjem, če v takih okoliščinah nenadoma beremo v »Berliner Tageblattu« (in nekaj podobnega že preje enkrat v »Völkischer Beobachterju«) članek, ki tako očitno potvarja dejstva in tako neprikrito izdaja, da Nemci še danes niso resignirali na našo zemljo. Če bi ne bilo nemško časopisje docela pod kontrolo režima, bi lahko dejali, da je to le mnenje kakenga posameznika, ki nas ne sme vznemirjati; toda sedaj si tega ne moremo misliti. Kako naj si torej razlagamo dejstvo, da je nemško časopisje po eni strani naši državi naklonjeno, po drugi strani pa stega svoje prste po slovenski zemlji, trdeč, da je Štajerska prav za prav nemška pokrajina? Ali morda mislijo, da se bo dalo z nami kaj barantati? — Vsekakor moramo biti previdno na straži; zgodovina nam nudi dovolj primerov, ki kažejo, da zmerom bolje vozi tisti, ki je raje pretirano nezaupen, kakor pa tisti, ki je prelahkoveren. In poleg tega te stvari niso edine, ki nas morajo vznemirjati. Močan opomin je tudi gibanje nemških manjšin v naši državi, ki se zdi, da so v Sloveniji posebno aktivne. Osupniti nas mora njihova velika strnjenost, zaradi katere nastopajo tako samozvestno, da se jih kljub njihovi številčni brezpomembnosti vedno čuje. — Čeprav nas od vseh strani obdajajo drugačni zgledi, smo sami vendar še vedno preveč prežeti s svobodoljubjem in demokratičnimi načeli, da bi hoteli s tem opozarjanjem na njihovo strnjenost kakorkoli namigovati, da naj se jim omeji svoboda nastopanja. Pač pa je naša dolžnost, da na vse to z enakimi sredstvi odgovorimo. Če so oni organizirani v Mariboru, Celju, Ptuj, da, kakor se čuje celo v Ljubljani, potem je skrajni čas, da se zganemo tudi mi in začnemo sistematično delati na to, da napravimo s svojim organiziranim delom njihovo propagando za nepomembno. Ne z nasiljem ali zatiranjem, pač pa z razvojem ter gospodarskim in kulturnim napredkom naše zemlje, zlasti obmejne, lahko dokažemo, da smo njeni resnični lastniki in gospodarji. Med gospodarsko in kulturno visoko razvitim ljudstvom bo glas peščice tujerodcev utonil kakor kaplja v morju. In ne samo to. Tak kulturni razvoj bo privlačen tudi za naše rojake onstran meja, na katere ne moremo resignirati, če hočemo kdaj res polno zaživeti. Naše narodno, ne nacionalistično vprašanje je tisto vprašanje, pri katerem bi resnično morali utihniti vsi strankarski in svetovnonazorski prepiri, zakaj prav nič ne moremo vedeti, kako se bo razvijala bodoča zgodovina. V tem pogledu se ne smemo zanašati na čas, ki bo morda slej ali prej avtomatično rešil tudi ta problem, marveč se moramo za-

vedati velike verjetnosti, da bomo imeli le tisto, kar si bomo z napori ohranili. Res je, da leži na nas toliko bremen in težkoč, da se človek včasih le s težavo ubrani malodušja. A na drugi strani je tudi res, da je med nami še precej zrelih sil, ki niso izrabljene. Ali bi ne bilo mogoče ustvariti široke, nestranske organizacije, katere edini namen bi bil skrbeti za naše eksponirane kraje in katere glavna naloga bi obstajala v sledečem: 1. Opozarjala naj bi na ta problem vse merodajne državne oblasti. Država naj bi skrbela, da se nudi našim obmejnim krajem največja gospodarska podpora. Ti kraji naj bi bili v tem pogledu privilegirani. Državne oblasti naj bi posebno pazile na ugoden razvoj vseh ondodnih domačih gospodarskih panog, ne pa da bi jih morda celo ovirale s pretnjami o demontaži svojih podjetij, kakor je bil to baje primer z mariborskimi železniškimi delavnicami. Naša politika bi morala o vseh teh problemih voditi stroge račune, nič manj stroge kakor o našem jeziku, gospodarstvu ali kulturi. 2. Ta organizacija naj bi storila vse, da se za ta problem zainteresira vse politično časopisje v državi. V bodoče bi se ne smelo več dogajati, da bi na članke, kakršen je izšel proti nam v »Berliner Tageblattu« odgovarjalo samo slovensko časopisje. 3. Organiziralo naj bi zlasti delo za kulturni razvoj eksponiranih pokrajin. Ondodnemu prebivalstvu bi bilo treba nuditi čim več cenenega koristnega in zanimivega tiska, po vaseh bi bilo treba razširiti ali pa na novo ustvariti knjižnice, po večjih krajih skrbeti tudi za dostojne gledališke predstave — povsod pa stalno prirejati gospodarska, kulturna in politična predavanja. To kulturno delo naj bi materielno v prvi vrsti podprla banovina, v drugi vrsti pa posamezniki z javnimi zbirkami. Res je, da bi to zahtevalo nekaj novih žrtev, toda pozabiti ne smemo na položaj vse naše zemlje, ki je tako svojevrsten, da bomo nemara v neštetih svojih skrbih vedno bolj ali manj navezani le nase. In skrb za vsestranski razvoj naših eksponiranih pokrajin je skrb za našo bodočnost in kdor žrtvuje za svojo bodočnost, navadno ne nalaga slabo kapitala.

M. Č o š.

ALDOUS HUXLEY: KONTRAPUNKT ŽIVLJENJA

Že naslov romana kaže na intimne sorodstvene odnošaje med véliko sodobno literaturo in muziko. Še mnogo bolj jih podčrtava opis Bachovega koncerta, ki ga je priredila Lady Edward (ena izmed oseb v romanu) v svoji palači. Glasovi Bachove fuge se sipljejo po dvorani, pisatelj pa komentira z njimi in ob njih idejo kontrapunktične kompozicije, ki se v svojem najglobljem bistvu sklada z njegovim razumevanjem življenja.

Kakor v Bachovi tako se tudi v fugi človeštva vrstijo glasovi, ki zvenijo v vseh množestvih in raznolikih odtenkih preko zemlje. Zdaj se ti zdi, da si našel resnico, kakor jo pri Bachu jasno, odločno in nazorno izpovedujejo vijoline. Našel si jo, pijan zmagoslavja se je oklepaš. A nenadoma se izmuzne tvojemu prijemu in zazveni drugje. — Vsak človek živi svoje življenje kakor ga živi v glasbeni fugi vsak glas. In kakor glasovi se srečujejo ljudje. Združijo se za trenutek, ustvarijo privid popolne in nemotene harmonije, da se zopet razidejo. Sleherni glas je vedno osamljen, odločen je od vseh drugih in individualen. Kakor vijolina zatrjuje sleherni človek: »Jaz sem jaz, okrog mene se suče ves svet,« pa mu kakor čelo in flavta odgovarja prvi in drugi in tisoči glas: »Okrog

mene, okrog mene.« In vsakteri ima v enaki meri svoj prav in svoj neprav. Nobeden glas noče poslušati drugega in se mu ukloniti; prav tako se v koncertu človeštva neprestano oglašajo osemnajst sto milijonov glasov, izmed katerih si je umetnik izbral peščico in v njej razbiral poteze večnočloveškega.

Ali je mogoče na tej osnovi napisati roman? Tako rekoč brez »fabule«, brez glavnega junaka? Ali je sploh mogoč in življenja sposoben spis, ki je zgrajen na osnovi kontrapunktične kompozicije? — V dnevniku Philipa Quarlesa, ene najznačilnejših oseb v romanu, se je avtor sam dotaknil tega vprašanja pod zaglavjem »Muzikalizacija proze«. »Ne v načinu simbolistov, ki so smisel podrejali zvoku (*pleurent les bleus baiser des astres taciturnes...*), marveč v velikem, v konstrukciji. Glej Beethovena! Menjavanje nastroja, nagli prehodi. (Veličastnost se menja s šalo kakor na primer v prvem stavku kvarteta v B-duru. Komedijski, ki nenadoma naznanja silne in tragične slovesnosti, — v Scherzu kvarteta v Cis-molu.) Še bolj zanimive so modulacije, ne le iz enega tonovskega načina v drugega, pač pa iz občutja v občutje. Tema to razstavi, potem jo razvija, razstavi prvotno obliko, jo neopazno izpreminja, dokler ne postane povsem drugačna, čeprav jo še vedno spoznaš za prvotno... Romanopisec modulira, ko ponavlja situacije in značaje. Pokaže nam, kako se več ljudi zaljubi ali kako umira ali kako se razlikujejo pri molitvi. Razlikujejo se, čeprav rešujejo isti problem. Ali vzame obratno enake ljudi, ki stojijo pred različnimi problemi. Tako lahko témo vsestransko moduliramo, pišemo lahko poljubno število različnih nastrojenj. Še druga možnost: romanopisec si lahko prilasti bogu podobno ustvarjalsko pravico in se zadovolji s tem, da opisuje potek dejanja iz različnih vidikov: iz čustvenega, znanstvenega, gospodarskega, religioznega, metafizičnega itd. Modulira od vidika do vidika — na primer od estetskega do fizikalno-kemiškega, od religioznega do fiziološkega ali finančnega. Morda pa se tako preveč tiransko uveljavlja avtorjeva volja? Mnogo ljudi bi tako mislilo. Toda zakaj naj bi bil avtor tako vzdržan? Zdi se mi, da smo danes ta dan v zadevah, ki se tičejo osebnega nastopanja, kar preveč bojazljivo natančni.«

Pisatelj ima prav in vendar je morda tudi res, da bi prišel vsakdo, ki bi hotel podati v kratkih jasnih črtah vsebino pričujočega dela, v nemajhno zadrego. V tem pogledu je »Kontrapunkt« nedvomno eksperiment. Zaradi tega bo najbrž našel le majhen krog čitateljev. V tem je morda »šibkost« tega velikega dela. Vprašanje je namreč, ali ni naloga sodobnega pisatelja, za vsako ceno iskati sredstev za čim širše ponazoritve, preprostih simbolov za prvine vsega človeškega. Ali pa je tudi samo pobožna želja in imajo prav racionalisti, ki zatrjujejo, da rodi vsaka družbena plast svojo literaturo in da najde vsaka knjiga svoje čitatelje tam, med tistimi ljudmi, ki jih opisuje, poveljuje ali razkrinkava. Če je to res, potem bo Huxleyeva knjiga večno dostopna samo intelektualcem. Saj je atmosfera, v kateri se tukaj giblje pisatelj, svet intelektualcev. To je najobčutljivejša membrana, ki reagira na vse, kar se dogaja okrog nje, pod in nad njo, s seizmografsko natančnostjo. Miselni in čustveni sestav tega sveta je najpopolnejša slika vseh sodobnih gibanj, miselnih in čustvenih valovanj družbe. Skozi ta svet je Huxley napravil prerez, vanj je projiciral, kar je alfa in omega umetnosti, človeške strasti: ljubezen, gon po spoznanju in boj za oblast, kjer so se v naših dneh zaostрила vsa

vprašanja in kjer se odpira sodobnemu pisatelju največja arena tipov in največ priložnosti za odkrivanje »novih« poglavij v psihologiji človeka.

Če bi vendarle poizkušali podati vsebino tega dela, bi se morda najlaže izognili pretečim čerem tako, da bi izluščili troje tém: Walterja Bidlakea tavanje od Marjorie do Lucy, politični tema s Spandrellom, Webleyem in Illidgem, ter spoznavalce lorda Edwarda in njegovega brata, Rampione in Philipa Quarlesa. Med vsemi temi pa »sredino«: redakterja Burlapa, starega Quarlesa in vse ostale neštevilne tipe.

Walterja Bidlakea slepo zanaša od Marjorie do Lucy, od enega ženskega ekstrema do drugega, od dolgočasne, frigidne in »poduhovljene« malomeščanke do ljubljene, čarobne in zaželene »ljudožerke«, ki je v svoji rožnati halji na sivem divanu kakor tulipani na njeni mizi. — Drug téma označujejo trije »politični« tipi: fašist Webley, anarhist in nihilist Spandrell in komunist in znanstvenik Illidge. Webley skuša organizirati vojaško disciplinirano stranko, na svoj ščit je zapisal besede o obrambi osebnosti in osebne iniciative in je najbrže tudi z vso silo svojega temperamenta veroval v svoj program, čeprav je bilo njemu in vsakomur, ki je poznal politično abecedo, jasno, da je zagovornik zasebne lastnine. Njegov patos je bil nalezljiv, njegove besede in njegova celotna osebnost je užigala, čeprav je razum protestiral. Njegov uspeh v množici je temeljil na resnici, da so kamni zloženi v obliko poslopja lepši kakor kamni na tjavendan zmetanem kupu. Dril in uniforma dajeta množici arhitekturo. Bil je to, kar je osnovna poteza vseh ljubljencev mase, vseh tribunov in velikih politikov: velik demagog in velik režiser. — Spandrell je v najkočljivejši dobi svojega razvoja doživel težko razočaranje. Mati, ki ji je bil pubertetnik globlje vdan nego je globina navadne sinovske naklonjenosti, se je poročila s človekom, ki ga je sin na vsej črti odklanjal. To je zlomilo njegovo življenjsko odpornost tako, da se ni nikoli več prebil do polnega, nedeljenega življenja in je taval iz ekstrema v ekstrem, se pogrezal v razvrat in sanjal o askezi. To je poleg Lucy in Philipa Quarlesa morda najzanimivejši značaj vse knjige, najbolj problematičen, najbolj zmotan. Z Illidgem pripadata istemu revolucionarnemu klubu. In vendar, kakšna razlika med treznim znanstvenikom in premočrtnim »razrednim sovražnikom«. Spandrellov političen credo je dejanje na lastno pest in odgovornost in pa razdejanje zaradi razdejanja samega, anarhizem. Da se srečata in si drugujeta pri umoru Webleya, je ena onih iger, ki jih življenje tako rado zaigra s političnimi načeli, teorijami in strankami, čeprav je v najglobljem bistvu usodna zmota. Spandrell ni šel na delo zaradi vizije novega sveta in želje, uresničiti konkretne predstave o organizaciji družbe. Illidge je odpovedal na licu mesta, čeprav se je hotel miselno z vso silo prebiti na pot političnih in strankarskih preudarkov in utemeljevanj. Odšel je k svoji materi; umor ostane umor, tudi če ga vodijo politični motivi. Spandrell tudi ni vzdržal: javil se je sam Webleyevim tovarišem. Tako je stari Huxley, če hočete, obsodil in zavrnil umor kot politično sredstvo. To je danes kajpak več kakor pogumno dejanje.

Illidgeva osebnost je razpeta v dvoje smeri: prirodna nadarjenost, gon po spoznanju ga vodi v znanost, kjer se srečava s starim lordom Edwardom, znanstvenikom zaradi znanosti, ki mu je Illidge tudi asistent. Njegovo proletarsko pokolenje ga je samo po sebi privedlo v revolucionarni klub. Služba pri lordu Edwardu ga je uvrstila v prvo družbo, a v njej se

nikdar ni otrešel svojih socialnih manjvrednostnih občutkov, dasi se jih je zavedal in se temeljito znašal nad svojo okolico s svojim ostrim jezikom. Ta čustva in po drugi strani njegova velika inteligenca ter njegov premočrtni, iskreni odnos do vseh stvari so ustvarili iz njega bizarno figuro velikega sloga.

Pendant lorda Edwarda je njegov brat, tretji markiz Tantamountski, pohabljenec, ki je vse svoje življenje prebil v vozičku in lovil absolutum. Zdaj se mu je »posrečilo« in odkril je dokaz za bivanje božje. Brž je zavrtel telefon. To je bil plod petdesetletnih prizadevanj in ni čudno, da je z njegovim glasom vred podrhtevala tudi membrana telefonske slušalke, ki jo je držal v rokah njegov brat. Tretji markiz je vprašal svojega brata lorda za mnenje. Ta je odgovoril samo »hm« in ta besedica je zrušila vso bratovo navdušenje in gotovost, »absolutu še vedno niso deli soli na rep«.

Philip Quarles in Rampion, pisatelj in slikar, zastopata dvoje življenjskih principov kot tipa že sama zase. Zopet ju je izrazil Philip Quarles v svojem dnevniku: »Mnogo lažje je vedeti zelo mnogo, recimo, o umetnostni zgodovini in misliti visoke misli o metafiziki ali sociologiji kakor vedeti osebno in intuitivno zelo mnogo o svojih bližnjih in živeti v zadovoljivih odnošajih s svojimi prijatelji in ljubicami, z ženo in otroki. Živeti je mnogo težje od sanskrita ali kemije ali nacionalne ekonomije. Duhovno življenje je otroška igra: To je vzrok, da nagibajo intelektualci k temu, da bi postali otroci — in potem slaboumneži in nazadnje, kakor jasno priča politična in industrialna zgodovina zadnjih par stoletij, morivski blazneži in divje zveri. Zatrite funkcije ne zamro; izrodijo se, zgnojijo, povrnejo se v primitivnost. Toda ne glede na vse to je lažje biti intelektualen otrok ali žival ali intelektualni blaznež kakor harmonično dorasel človek. Zato je med drugim toliko povpraševanja po višji izobrazbi. Naval na knjige in univerze je podoben onemu na gostilne. Ljudje bi radi vtopili zavest o težavah življenja v tem grotesknem svetu sodobnikov, pozabili bi radi svojo obžalovanja vredno nesposobnost na področju življenjske umetnosti. Nekateri vtapljajo svojo boleost v alkohol, a mnogo večje število jo vtaplja v knjigah in umetnostnem diletantizmu. ... Mislil sem, da je iskanje resnice najvišja človeška naloga in da so iskalci najplemenitejši ljudje. Toda pred približno letom dni sem jel spoznavati, da je to slavno iskanje resnice samo zabava, razvedrilo kakor katerikoli drugo zelo profinjeno in umetno nadomestilo za pravo življenje; in da so iskalci resnice po svoje prav tako omejeni, infantilni in pokvarjeni kakor pijanci, čisti esteti, trgovci in razvratniki. Opazil sem tudi, da je iskanje resnice samo udvorljiva oznaka za najljubše razvedrilo intelektualcev, s katerim nadomeščajo živo raznolikost resničnosti s preprostimi in zato napačnimi abstrakcijami. Toda iskati resnico je mnogo lažje kakor priučiti se umetnosti polnega in nedeljenega življenja ... Ali bom imel kdaj toliko duševne moči, da se bom odvadil teh indolentnih intelektualskih navad intelektualizma in porabil svoje energije za resnejšo in težjo nalogo integralnega življenja? ...« Tako se je vpraševal Philipp Quarles, ki je vse to vedel in ga je Rampionova prisotnost vznemirjala prav zaradi tega, ker je srečal v njem »harmoničnega« človeka. Rampion, njegova nad vse prirodna žena Mary in stari »olimpijec«, večni mladenič slikar Bidlake, Walterjev oče, so primeri zdravih, sočnih ljudi in njihov življenjski koncept je tisti, ki mu velja morda največ avtorjevih

simpatij. Ob podobi starega Bidlakea je Huxley tako meditiral: »Tretji in najlepši primerek njegovih ‚Kopajočih se žen‘ je visel nad kaminom v obednici hiše Tantamountovih. Bila je vedra in vesela slika, zelo svetla v tonu, zelo čistih in bleščečih barv. Osem polnih in bisernopolnih žen je razvrščenih v vodi in ob bregovih potoka tako, da tvorijo okrog središča platan s svojimi razgibanimi telesi in udi nekako girlando (ki jo v višini dopolnjuje listje drevesa). Skozi ta venec slonokoščeno belega mesa (in še celo njihovi obrazi so bili samo smehljajoče se meso brez slehernega sledu kakršnega poduhovljenja, ki bi človeka lahko odvrčal od občudovanja očarljivih oblik in njihovih sorazmerij) je plavalo oko dalje v bledosvetlo pokrajino nežno vzvalovanih gričev in oblakov.«

Izmed ženskih likov vzbuja pozornost Elinor, Bidlakeova hči. Je skrajno senzibilna žena, ki stoji med takima skrajnostima, kakršni sta njen mož Philip Quarles in Webley. Prvi se je s tipalkami svojega intelekta pritipal do pošastnih globin, prevrtal je še tako trdno skorjo ustaljenih in končno-veljavnih resnic. Skoraj bi lahko dejali, da je posegel do »mater« v Goethejevem smislu. Njemu je sledila Elinor po vseh labirintih njegovih misli, asociacij in prispodob in ga je podprla tam, kjer je odpovedal: v stiku z živimi ljudmi. Bila je zanj vez do njih in vendar vse njeno prizadevanje ni izpolnilo vrzeli, ki jo je ustvarjal Philipov intelektualizem. In to vrzel je izpolnil oziroma bi jo bil morda izpolnil Webleyev nalezljivi patos, če bi na njeno pot ne posegla v kritičnem trenutku »usoda«. Njen sinček Phil je umrl za vnetjem možganske mreže. (Kako nepopisno živ je ta otrok, kako ga je Huxleyeva nedosežna umetnost postavila pred nas!) Edwarda Webleya pa je z Illidgevo pomočjo podrla Spandrellova roka.

»Vse je neverjetno, če odluščimo skorjo vsakdanjosti, s katero obdajajo naše navade vse stvari. Vsak predmet in vsak dogodek vsebuje neskončnost prepadov za prepadi.« Vsaka kaplja vode je prepad, ki mu morda nikdar ne razvozljaš njegovega skrivnostnega bistva do dna. Kakšen prepad je šele človek! — Ko je Elinor opazila, kako je njen sinček jezno vrgel glavo vznak, se je zasmejala. Bil je miniaturna parodija njenega tasta. A takoj ji je bilo tudi mrz. Kdo je ta otrok? Njen tast, ona, Philip, koliko že davno umrlih stricov in tet in neznanih prednikov je zaživelo v njem, o katerih nihče več ne ve? Samo rod ostane, človek odide, da se pojavi drobec njegovega bistva zdaj tu zdaj tam v krvi tega ali onega. Tako prihajajo in ginejo rodovi, identiteta naroda, iz katerega so izšli, se ohranja. Žene so vod iz temne preteklosti v negotovo bodočnost. Kakšna odgovornost! —

Stari Quarles še ni okrevaj od svojega poslednjega poloma. Njegove ljubavne afere so vedno tragikomične. Svoje ljubice uporablja obenem za tipkarice svojih nesmrtnih tekstov, ki nikoli ne zagledajo belega dne, ker se njegove formulacije ustavljajo pri maksimah, vodi jih v najcenejše lokale in na najcenejše sedeže v kinu in gledališču. Vse svoje življenje se je tolažil z nesmrtnostjo. Pri svojih neuspehih v politiki, češ, da je umazana vsakdanja politika nevredna filozofa in pri svojih trgovskih podjetjih je podčrtal in zapečatil svoje upanje na nesmrtnost s tem, da si je nabavil diktafon. Vanj je ven in ven govoril in diktiral vse, kar mu je šinilo skozi možgane.

Burlap, marni redakter, je utelesitev vseh prononsiranih strigalic. S svojo brezprimerno nesramnostjo in skoraj pretresljivo neumnostjo je

kakor ustvarjen, da jo dobro odreže v teh časih. Spretno lavira sem in tja, duhoviči, da je strah in groza in žanje uspehe pri infantilnem občinstvu in pri infantilnih ženskah. (Beatrice.) Svojega »Svetega Franciška in moderno dušo« je prodal v Ameriko za težke denarje in bil je vseskozi zadovoljen s seboj in s svetom, kakršen je. To je tudi avtoritativno zapisal v uvodnem članku svoje revije.

Osnovni ton, ki veje preko vsega »Kontrapunkta«, je označil pisatelj s tem, da je doslovno navedel besede Claudea Bernarda: »živo bitje ni izjema v veliki prirodni harmoniji, ki povzroča, da se vse stvari prilagujejo druga drugi; živo bitje ne moti soglasja. Ne živi niti v nasprotju niti v boju s kozmičnimi silami, marveč se uvršča v sozvočje vseh stvari. In življenje živali je na primer samo drobec celokupnega življenja vesoljstva.«

Tako ne zvene v tej knjigi samo odtenki sodobnega sveta. Pisatelj je posegel preko človeka, preko vrste v neskončne sfere, kamor plaho tiplje človeška misel in slutnja, odkar živi na zemlji. Dotaknil se je »usode« posameznika. Po Spandrellovi hipotezi se dogodki skladajo vedno s človekom, ki se mu primerijo, vedno so njemu podobni. Rampion je nakazal grozečo »usodo« sodobne družbe. »To ni revolucija zaradi stvari same. Smoter ji je samo revolucija, razdejanje zaradi razdejanja. To ne bo revolucija ljudi, to bo revolucija elementarnih bitij, pošasti, predčloveških pošasti. Vi pa skratka zapirate oči in se delate kakor bi bilo vse v najlepšem redu.«

Disonance vznemirljivih prividov bližnje katastrofe se razvežejo v harmoniji večnega snovanja prirode. Človeške perspektive se razširijo v vesoljstvo in njegovi zakoni premaknejo tragiko človeka na zemlji v sozvočje z vsemi stvarmi.

Milena Mohoričeva.

R A Z N O

MIR — DEMOKRACIJA IN ZVEZA NARODOV

Thomas Mann je naslovil na »Rassemblement Universel pour la Paix« svoje soglasje, kjer pravi med drugim: Velja ohraniti mir (bolje rečeno vzpostaviti), ki ne bo izsiljen rezultat neenakega stoda pred vojno, marveč ki bo zgrajen na svobodi, na živi raznolikosti moralne in juridične konstrukcije in ki bo dopuščal tako malim kakor velikim narodom možnost, da bodo živeli svoje lastno življenje, neokrnjeno zaradi vključitve v veliko celoto, da se bodo po svoji volji upravljali. Ta mir pa lahko ohranimo le takrat, če se narodi vladajo po osnovah, po katerih samo se lahko vlada skupnost državam — to so osnove pristne demokracije. Kajti nasilje in prevara v notranjosti pomeni nujno tudi nasilje in prevaro na zunaj in nobene vlade ni, ki ne bi omalovaževala morale, ki jo omalovažuje nasproti lastnemu narodu, tudi nasproti tu-

jim narodom in vladam. Ta mir si lahko ohranimo nadalje le takrat, če se odloči kaka vodilna država ali skupina držav in da svetu vzgled ter vodstvo in dalje povsod in v vseh okoliščinah posluje po zakonu narodov, ki jo sestavljajo; če je na svetu le ena država, ki nikoli ne baranta, ki nikdar ne tvega večjega ali manjšega zla in nikdar ne izpolnjuje svojih skupnostnih dolžnosti v dvomljivi odvisnosti od protiuslug, marveč nosi prapor zveze narodov visoko, docela neodvisno od dosedanjih ali možnih razočaranj.« —u

USPEH HITLERJEVE KNJIGE »MEIN KAMPF«

Verlag der ärztlichen Rundschau, Otto Gmelin, München 2 SW, je izdal knjigo nacionalnosocialističnega vodje dr. Hermann Gmelina. Knjiga prinaša njegova pisma iz let 1930 do 1933 in je za njihovo psihološko karakterizacijo zlasti značilen stavek: »Šele slutim, kdo je Hitler. Do-

jeti ga, razumeti docela, mislim, da je smrtniku nemogoče.« Zato so pač prevedli Nemci Hitlerjev »Mein Kampf« v kitajščino, ker ga ne razumejo navadni evropski »smrtniki«, a je vendar (kakor poroča »Prager Presse« 23. IV. 1936) najbolj primerno čtivo za medene tedne, ker vsak nemški novoporočeni zakonski par prejme »Mein Kampf« pri poroki. »Prager Presse« poroča namreč: »Državni notranji minister je z okrožnico odredil, da naj poročni uradi — v kolikor ne zabranjuje tega finančni položaj občin — pri poroki izročijo vsakemu zakonskemu paru knjigo Adolfa Hitlerja »Mein Kampf«. To darilo pride v poštev samo v primeru, če ni nobeden izmed zakoncev Žid in če je mož nemški državljan. Stroške za nabavo knjig nosijo občine.« V avtentičnost tega poročila ne bo podvomil nobeden resen človek, ki pozna vsaj nekoliko današnjo nemško psihozo, a poleg tega so prinesli isto poročilo tudi drugi časopisi.

Če si ogledamo še poročilo časopisa »Völkischer Beobachter« z dne 29. aprila 1936 o izrednem primerku knjige »Mein Kampf«, ki jo je izročil vodja nemškega državnega uradništva H. Neef v imenu uradništva Hitlerju za rojstni dan, vidimo, kako se izraža »velika ljubezen« nemških državljanov do »Führerja« tudi praktično. Ta izreden primerek knjige »Mein Kampf« obsega 965 strani telečjega pergamenta, ki ga je delalo sedem grafikov enajst mesecev v pisani gotici. Je to res »skromna«, približno 40 kg težka »politična življenjska knjiga vseh Nemcev«, vezana »v obleko, ki je čas ne okrne« in leži na podstavku iz pristne nemške hrastovine. V platnice, ki so izdelane iz petih plošč vezanega lesa, je vdolana po en centimeter debela kovinska plošča in na vrhnji strani je v jeklenem kosu vklesan naslov »Mein Kampf«. Kot simbol velike vdanosti uradništva Hitlerju je vodja uradništva lastnoročno prinesel rudo za te plošče iz rudnika Königsstuhl iz globine 400 metrov. Hrbet knjige je vezan s sedemkratnim pletenim motvozom in pokrit s 3 milimetre debelim volovskim usnjem. Knjiga sama pa je zopet vložena v kaseto iz pristne zapadno nemške hrastovine. —

Pri opisu tega »trajnega dokumenta iz preporoda nemške nacije«, v katerem je vsako poglavje okrašeno z inicialo in umetniško »harmonično izdelano«, in pri misli na odredbo notranjega ministra se nehote čitatelju vsiljuje praktičen predlog. Ali ne bi nemški nacionalnosocialistični centralni urad odredil morda, da dobi vsak novoporočeni zakonski par tak izvod knjige »Mein Kampf« kot čtivo za medene tedne? Saj bi s tem za dolgo dobo rešili problem brezposelnosti, ker če je v Nemčiji letno le milijon novoporočencev in dobi vsak par tako knjigo, ki jo izdeluje sedem grafikov enajst mesecev in pomaga pri tem še nekoliko drugih delavcev tudi precej časa, bi izdelali vsako leto milijon izvodov ter na ta način zaposlili letno vsaj 10 milijonov ljudi za vso dobo Hitlerjevega režima. Rešili bi s tem vprašanje brezposelnosti in bi s tem tudi »zboljšali« finančni položaj. Obenem bi bili ti izvodovi v taki izdelavi prvi kos pohištva novoporočencev. —u

NOVO PUBLICISTIČNO DELO O GOGOLJU

Institut za rusko literaturo pri zvezni akademiji znanosti je izdal studijo N. Mordovčenka »Gogolj kot žurnalist«. Obrazloži žurnalistično delo Gogolja v letih 1835-36, dalje studijo M. Aleksejeva o neki Gogoljevi drami iz angleške zgodovine, V. Vinogradova o Gogoljevem jeziku, M. Nečkina Leninovo sodbo o Gogolju in G. Berlinerja studijo o odnošajih Gogolja do Černiševskega. —u

POPRAVI

V prejšnji številki Modre ptice se je vrnilo v noveli Vladimirja Bartola »Polletna idila« nekaj tiskovnih napak, ki kvarijo smisel. Čitati je treba: str. 139, druga vrsta od spodaj mesto: kakšno veliko stvar: kakšno veliko strast, str. 141, tretja vrsta od zgoraj mesto: kombinacij in fermentacij: kombinacij in permutacij, str. 141, osemnajsta vrsta od zgoraj mesto: to divno variacijo: to ali ono variacijo, str. 143, štirinajsta vrsta od zgoraj mesto: da bi bila s tem: da bi bila o tem.

**Salda-konte, štrace, journale,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.**

nudi po izredno ugodnih cenah

***Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne***

***v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje***

Še nikdar

tako poceni kakor se-
daj dobite pisalni stroj

Erika

pri tvrdki

The Rex Co.

LJUBLJANA, Gradišče 10

KLIŠEJE

vseh vrst po foto-
grafijah ali rizbah
izvršuje za vsakovr-
sten tisk najsolidneje

**KLIŠARNA · ST · DEU
LJUBLJANA · DALMATINOVA 13**

TISKARNA MERKUR

TRG. IND. D. D.

LJUBLJANA

GREGORČIČEVA 23

TELEFON ŠT. 25-52

SE PRIPOROČA ZA CENJ. NAROČILA, KI JIH BO
IZVRŠILA HITRO, LIČNO IN PO ZMERNI CENI / TISKA
KNJIGE, BROŠURE, ČASOPISE, REVIEJE, KUVERTE,
MEMORANDE, RAČUNE, LETAKE, LEPAKE, POSETNE
KARTE, LETNA POROČILA, VSTOPNICE, VABILA ITD.
VSE TISKOVINE TISKA V ENI ALI VEČ BARVAH

V LASTNI ZALOŽBI IZDAJA : „SLUŽBENI LIST KRALJEVSKE BANSKE
UPRAVE DRAVSKE BANOVINE“ IN „ZBIRKO ZAKONOV IN UREDB“,

===== KATERE SEZNAM VAM NA ŽELJO DOPOŠLJE =====